

Bemötande av våldsutsatta kvinnor som tillhör de nationella minoriteterna

- Delredovisning

Innehåll

FÖRORD	5
SAMMANFATTNING	6
SUMMARY	8
<i>Treatment of abused women from the national minorities - Partial account</i>	8
INLEDNING	10
<i>Syfte</i>	11
<i>Definitioner</i>	11
<i>Metod</i>	12
<i>Enkätstudien</i>	12
<i>Intervjustudien med våldsutsatta kvinnor</i>	14
<i>Etnicitet och hälsa</i>	16
<i>Intersektionalitet- att synliggöra maktordningar</i>	16
<i>De fem nationella minoriteterna</i>	17
<i>Tornedalingar</i>	17
<i>Sverigefinnar</i>	18
<i>Samer- en ursprungsbefolkning</i>	20
<i>Romer</i>	22
<i>Judar</i>	23
DEL 1. ENKÄTEN TILL MYNDIGHETER	27
<i>Urval och svarsfrekvens</i>	27
<i>Upplägg av enkätredovisningen</i>	27
<i>Vilka besvarade enkäten?</i>	28
<i>Resultat av enkäten</i>	30
<i>Förebyggande arbete</i>	30
<i>Ett fåtal handlingsplaner</i>	30
<i>Att söka stöd- utmärker sig de nationella minoriteterna?</i>	32
<i>Att göra skillnad eller behandla lika</i>	33
<i>Framtiden för det etniska mångfaldsarbetet</i>	37
<i>Sammanfattande slutsatser av enkätstudien</i>	40
DEL 2. VÅLDSUTSATTAS KVINNORS ERFARENHETER AV BEMÖTANDE FRÅN MYNDIGHETER	41
<i>Upplägg av intervjustudien</i>	41
<i>Presentation av informanterna</i>	41

<i>Redovisning av intervjustudiens resultat</i>	41
<i>Bemötande - en fråga om respekt och tillit</i>	41
<i>Socialtjänsten: Skapa förnyat förtroende genom större empati och professionalitet</i>	42
<i>Polisen och rättsväsendet: Öka trovärdighet och skaffa kunskaper om våldets mekanismer</i> 44	
<i>Hälso- och sjukvården: Våga fråga, dokumentera och ta det lugnt</i>	45
<i>Skolan: Motverka fördomar</i>	46
<i>De ideella kvinnojourerna: En uppskattad resurs</i>	47
<i>Likheter och skillnader mellan grupperna</i>	48
<i>Fel kön, fel språk, fel krav</i>	48
<i>Romer</i>	49
<i>Samer</i>	50
<i>Sverigeфиннар, tornedalingar och judar</i>	50
<i>Reflektion över materialet</i>	51
<i>Sammanfattande slutsatser av intervjustudien</i>	52
NÄSTA STEG	54
<i>Fas två i samverkan med minoriteternas organisationer</i>	54
<i>Konkreta förslag - utbildning, stöd och samverkan</i>	54
REFERENSER	56
TACK TILL	61
BILAGA 1 - ENKÄT	62

Förord

Alla människor har rätt till ett jämlikt och professionellt bemötande av myndighetspersoner. Kvinnor som har blivit utsatta för våld i en nära relation ska oberoende av etnisk tillhörighet få det stöd som de behöver. Förekomsten av mäns våld mot kvinnor är ett betydande folkhälsoproblem som får förödande effekter på främst den individuella hälsan men också på ett samhällsekonomiskt plan.

Regeringen har i uppdraget ”Bemötande av våldsutsatta kvinnor som tillhör de nationella minoriteterna” gett Statens folkhälsoinstitut i uppgift att undersöka vilken kunskap och beredskap det finns hos svenska myndigheter i mötet med våldsutsatta kvinnor som tillhör de nationella minoriteterna tornedalingar, judar, samer, sverigefinnar och romer. Denna delrapport bygger dels på en enkätstudie för myndighetspersoner, dels på en intervjustudie med 24 våldsutsatta kvinnor. Resultaten visar på brister hos bland annat socialtjänsterna, hälso- och sjukvården samt polisen när det kommer till kunskaper om våldets mekanismer. Det har också framkommit att det finns kunskapsbrister gällande vilka som tillhör de nationella minoriteterna och hur deras behov av stöd ser ut. Det finns dock ingenting som tydligt visar på att våld i nära relationer skulle förekomma oftare i de nationella minoritetsgrupperna.

Regeringen har gett Statens folkhälsoinstitut i uppgift att även formulera en åtgärdsplan och verkställa en rad aktiviteter i syfte att öka kunskaperna om mäns våld mot kvinnor, bemötandefrågor och nationella minoriteters skilda livsvillkor och förutsättningar. Detta arbete pågår i samverkan med företrädare för de nationella minoriteterna under hela 2010. Regeringsuppdraget kommer att slutredovisas 2011-03-31.

Delrapporten har planerats och genomförts av Rosi Hoffer, utredare vid Statens folkhälsoinstitut. Övriga medverkande i rapportprocessen presenteras på sidan 61.

Östersund, maj 2010

Sarah Wamala
Generaldirektör

Sammanfattning

Regeringsuppdragets syfte har varit att undersöka hur våldutsatta kvinnor som tillhör nationella minoriteter bemöts och stöds av offentliga myndigheter. De nationella minoriteterna består av judar, sverigefinnar, tornedalingar, romer och samer. Grupperna varierar både till antal, medlemmar, regional spridning, historia och modersmål. Det som är gemensamt är dock att deras nationella minoritetsstatus är relativt okänd i Sverige. Samtliga grupper har rötter i Sverige sedan många hundra år tillbaka men trots detta finns fortfarande fördomsfulla bilder och negativa attityder kring flera av grupperna. För att kunna besvara regeringsuppdraget om bemötande och stöd, har Statens folkhälsoinstitut genomfört två studier under 2009, dels en enkätstudie till myndigheter som kommer i kontakt med våldutsatta kvinnor i allmänhet, dels en intervjustudie av 24 våldutsatta kvinnor som tillhör de nationella minoriteterna. Resultaten av dessa två studier ligger till grund för ett förslag till åtgärder som ska påbörjas i samarbete med företrädare för de nationella minoritetsorganisationerna under våren 2010.

Enkätstudie till myndigheter

De organisationer som fick enkäten var polisen, socialtjänsten, rättsväsendet, hälso- och sjukvården och skolan. Enkäten var riktad till dem som kommer i kontakt med våldutsatta kvinnor eller har ansvar för kvinnofridsverksamheter (t.ex. Socialnämndens ordförande), och syftade till att se om de anser att det bör finnas särskilda handlingsplaner, rutiner eller åtgärder för kvinnor som tillhör nationella minoriteter, eller om man i stället bör stärka det generella kvinnofridsarbetet. Svarsfrekvensen för enkäten var låg; endast 39 procent valde att svara. Resultatet visar att det inte finns specifika handlingsplaner för att möta våldutsatta kvinnor tillhörande de nationella minoriteterna. Myndighetspersonerna pekar på svårigheter att avgöra om en kvinna tillhör en viss minoritet eller inte om hon inte uppger detta själv. Andra menar att de riktlinjer som finns inkluderar alla kvinnor och att man redan ser till individuella behov. Vissa myndighetspersoner önskar mer kunskaper om etnisk mångfald i arbetet och många tillfrågade anser att samverkan (mellan myndigheter och organisationer) är en framgångsfaktor och viktig förebyggande aspekt i arbetet med mäns våld mot kvinnor. Bemötandefrågor ses som ett mycket centralt utvecklingsområde. Problem som upplevs inom handläggningen gäller ofta tolken, där det framgår att den våldsutövande mannen eller annan familjemedlem inte bör tolka åt kvinnan. Utifrån materialet går det att dra slutsatsen att myndigheterna behöver mer kunskaper om mäns våld mot kvinnor generellt (även kopplat till etnisk mångfald) och inte i huvudsak relaterat till kvinnor tillhörande de nationella minoriteterna.

Intervjuer med våldutsatta kvinnor

Det genomfördes 24 djupintervjuer med våldutsatta kvinnor som tillhör de nationella minoriteterna. Den judiska gruppen är inte representerad i urvalet och finns därför inte representerad i analysen. Intervjustudiens viktigaste resultat är att de problem som kvinnor tillhörande de nationella minoriteterna upplever i form av bemötande från myndighetspersoner i stort verkar stämma med kritik från kvinnor som tillhör majoritetsbefolkningen. Det finns stora variationer i upplevelserna gällande möten med myndighetspersoner, och ibland beskrivs mötet med enskilda handläggare och annan

personal som mycket positivt. Kvinnojourerna är den instans som fått mest beröm av de våldutsatta kvinnorna i den här studien. Det som visade sig vara gemensamt mellan grupperna är kritiken mot socialtjänstens kunskaper om kvinnofrid och brister i bemötande. Betydelsen av att få använda sitt språk i olika typer av konsultation och möten med myndigheter beskrivs av intervjupersonerna som mycket viktigt för samtliga grupper. Några av de intervjuade romska och samiska kvinnorna berättade under intervjuerna om direkt fördomsfulla attityder och uttalanden mot minoritetsgrupperna från handläggare inom socialtjänst och polis/rättsväsende. För dessa två grupper finns även en ständigt närvarande historisk erfarenhet av diskriminering från olika myndighetsutövare som påverkar inställningen till svenska myndigheter och majoritetsbefolkningen. En dryg majoritet av de intervjuade kvinnorna ansåg att deras generella intryck av myndighetsstödet var *övergripande negativt*.

Förslag på utbildning, samverkan, information och stöd

För att nå en förbättring i framtiden föreslår Statens folkhälsoinstitut bland annat följande fyra utvecklingsområden:

- utbildning till bland annat socialtjänstens personal om mäns våld mot kvinnor och frågor kring bemötande
- samverkan mellan myndigheter, det civila samhället och företrädare för de nationella minoriteternas organisationer för att uppnå kunskap om etnisk mångfald och minoriteters livsvillkor i Sverige
- informationsinsatser för att synliggöra de nationella minoriteterna och deras rätt till språk och kultur enligt ramkonventionen
- upprättandet av stödlinjer för våldutsatta kvinnor som tillhör de romska och samiska grupperna.

Summary

Treatment of abused women from the national minorities - Partial account

The purpose of this government assignment is to investigate how physically abused women from national minority groups are treated and supported by authorities. The national minorities in Sweden are Jews, Roma, Sami, Swedish Finns and Tornedalers. The groups vary in terms of size, regional distribution, history and mother tongue, but are united by the fact that their status as a national minority is relatively unknown in Sweden. All of the groups have been present in Sweden for several centuries, but despite this fact, prejudice and negative attitudes towards these groups remain. The National Public Health Institute conducted two studies during 2009 with the purpose of evaluating the treatment and support given to these women. A questionnaire was sent to authorities that encounter abused women in their work, and an interview study was performed using a sample of 24 abused women from the five minority groups. The results of these two studies will serve as a foundation for proposed measures to be undertaken during the spring of 2010 in collaboration with representatives of the national minority organisations.

A questionnaire for authorities

The authorities (and also municipalities, health and medical services) used for the questionnaire were the Police, Social Services, Health and Medical Care and Schools. The purpose of the questionnaire was to establish whether those who encounter abused women in their work, or those responsible for issues of gender-based violence (like the Chairman of the Social Welfare service) believe that there ought to be special programmes in place for action, routines or measures undertaken on behalf of women from the national minority groups, or if general efforts for gender equality ought to be reinforced instead. The response rate of the questionnaire was low, with only 39 percent choosing to answer. The answers soon revealed that there was no specific programme in place for action when encountering abused women from the minority groups. Some of the authorities' representatives said that in general, they wouldn't know that somebody belonged to a minority group unless the person in question mentioned it herself. Others said that the existing guidelines cover all women, and that individual needs are already considered as a part of normal procedures. There is also a felt need for more knowledge about ethnical diversity in work, and many respondents believed that cooperation (between authorities and organisations) could be a successful and important factor for prevention of gender-based violence. Treatment-related issues are considered an essential area of development. Problems within the official administration often concern interpreters, where it is pointed out that any interpretation on behalf of the woman involved should be performed by somebody other than the person abusing the woman, and also not by another member of her family. Taking this material into account, it can be established that the authorities need more information about gender-based violence in

general (as well as in connection with issues of ethnic diversity), and not primarily in relation to the national minorities.

Conducted interviews

24 in-depth interviews were conducted with abused women from all the different minority groups. The Jewish group is not representative in the selection, and is not directly represented in the interpretation and analysis. The most important result from the study is that the perceived negative treatment of women from the minority groups is similar to that expressed in complaints made by women in general. There are great variations in their feelings about encounters with people in authority. Sometimes, meetings with particular administrators or other personnel are described as very positive. The women's shelters received the most praise from the women in this study. One thing that all of the groups had in common was their critical attitude towards the Social Services, with special mention given to their lack of knowledge about abused women, and their negative treatment of the respondents. Being able to use the language of the national minorities in meetings and consultations is described as a very important issue by all groups. Women from the Sami and Roma groups mentioned negative attitudes and comments directed at the minority from administrators at the Social Services and Police/judicature. Furthermore, these two groups both have a present history of being discriminated against by Swedish authorities and society. The majority of the interviewed women felt that their overall impression of the support offered by the authorities was negative.

To improve this situation in future, the National Public Health Institute suggests the following areas of development:

- Education of the staff within the Social Services about gender-based violence and issues of treatment.
 - Cooperation between authorities and representatives from the national minority organisations to attain better knowledge and understanding of ethnical diversity in Sweden.
 - Distribution of information about the minority groups directed towards making them, as well as their rights to their language and culture, more visible in society.
- Establishment of support lines for abused women from the Sami and Roma groups.

Inledning

Mäns våld mot kvinnor är ett betydande folkhälsoproblem och ett hot mot ett demokratiskt och jämställt samhälle. Enligt FN:s deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor (1993) är ”våld mot kvinnor ett uttryck för ojämlika maktförhållanden mellan kvinnor och män där män är överordnade och kvinnor underordnade”. Mäns våld mot kvinnor är alltså ett globalt jämställdhetsproblem.

I Statens folkhälsoinstituts årliga undersökning ”Hälsa på lika villkor 2009”, framgår att omkring tre procent av Sveriges kvinnor har utsatts för fysiskt våld och fem procent har utsatts för hot om våld (data från 2005–2009). Det är framför allt yngre kvinnor som utsatts för våld och hot. Av dem som utsatts för fysiskt våld uppger 25 procent att de utsatts i hemmet, knappt var tredje på arbetsplatsen och 8 procent att de utsatts i annan bostad/bostadsområde och 16 procent på allmän plats. Enligt Brottsförebyggande rådet (Brå) har drygt en procent kvinnor uppgett att de under det senaste året blivit utsatta för misshandel, sexuellt våld, trakasserier eller hot om våld av en nuvarande eller tidigare partner. De grupper som oftast rapporterar om våldet är unga kvinnor och ensamstående föräldrar (Brottsförebyggande rådet, 2009). Ungefär 17 kvinnor dör varje år till följd av mäns våld i en nära relation. Mörkertalen är stora.

Statens folkhälsoinstitut fick uppdraget att ”undersöka hur våldsutsatta kvinnor som tillhör nationella minoriteter bemöts och stöds av offentliga myndigheter” i september 2008 av Integrations- och jämställdhetsdepartementet. Uppdraget är en del av regeringens handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. De grupper som berörs av det här deluppdraget är judar, sverigefinnar, romer, samer och tordedalingar.

Sverige ratificerade år 2000 Europarådets minoritetskonventioner för skydd av nationella minoriteters rättigheter på områdena språk och kultur. Sverige är sedan dess folkrättsligt skyldigt att leva upp till både ramkonventionen och språkstadgan. Under 2008 presenterades också propositionen ”Från erkännande till egenmakt” (Regeringens proposition 2008/09:158) där de nationella minoriteternas positioner kom att stärkas ytterligare. Enligt regeringens budget för 2010 kommer 80,4 miljoner kronor att läggas på åtgärder för de nationella minoriteterna under 2010. De har beslutat att fullfölja den reform som bestämdes i propositionen. De huvudsakliga punkterna i strategin är att

- förtydliga den rättsliga regleringen av de nationella minoriteternas rättigheter genom en sammanhållen lag som gäller i hela landet och inte enbart i en viss region av landet
- motverka diskriminering och utsatthet
- säkerställa en bättre efterlevnad av Europarådets ramkonvention och minoritetsspråkskonventionen och uppföljning av vidtagna åtgärder
- stärka de nationella minoriteternas egenmakt och inflytande och främja bevarandet av de nationella minoritetsspråken.

Under 2009 har det även beslutats att Länsstyrelsen i Stockholms län samt Sametinget kommer att få ett särskilt uppföljningsansvar för minoritetspolitiken.

Diskriminering och särbehandling på grund av etnisk tillhörighet bryter mot svensk lagstiftning. Trots det är benägenheten att anmäla diskriminering liten och mörkertalen stora, enligt en rapport (2008:2) från Diskrimineringsombudsmannen (DO). I rapporten beskrivs att de nationella minoriteterna har lågt förtroende för svenska myndigheter och är rädda att bli mer utsatta om de anmäler diskriminering. Romer är den grupp bland minoriteterna som har skickat in flest anmälningar till DO.

Syfte

Det specifika syftet med uppdraget är att undersöka hur myndigheterna bemöter kvinnor som söker stöd och hjälp och se vilken beredskap som finns hos hälso- och sjukvården, polisen, skolan, rättsväsendet och socialtjänsten. Uppdraget syftar också till att granska hur detta stöd och bemötande mottas av de våldsutsatta kvinnorna. Upplever myndigheterna att de bemöter alla efter behov och på ett likvärdigt sätt, och upplever våldsutsatta kvinnor som tillhör de nationella minoriteterna i Sverige att de blir lyssnade på och får den hjälp de behöver? Uppdraget syftar även till att identifiera utvecklingsområden för fortsatt arbete under 2010, utifrån de kunskaper som samlats in.

Målet är alltså att få kunskap om hur myndigheterna arbetar med dessa grupper av våldsutsatta kvinnor, synliggöra brister i myndighetsutövandet och slutligen komma med förslag på åtgärder.

Definitioner

Enkätens frågor handlar om kvinnor som är utsatta för våld i nära relationer och specifikt om kvinnor inom de nationella minoriteterna.

Definitionen ”kvinnor som är utsatta för våld i nära relationer” har en vid innebörd där mäns våld mot kvinnor i nära relationer, hedersrelaterat våld, våld i samkönade relationer och barn som har blivit utsatta och/eller vittne till våld ingår.

I intervjustudien har endast kvinnor över 18 år intervjuats och förövaren har i alla fall varit en man. Begreppet som använts i intervjustudien är därför ”mäns våld mot kvinnor i nära relationer”. Även begreppet ”kvinnofrid” förekommer som ett samlingsnamn för mäns våld mot kvinnor inom och utom nära relationer.

Med begreppet våld menas psykiskt, fysiskt och sexuellt våld samt hot om våld.

Ett annat begrepp som används i uppdragets andra del är ”etnisk mångfald”. Etnicitet är förstås ett problematiskt begrepp utan entydig definition. Vissa menar att det är individen själv som kan definiera huruvida han eller hon tillhör en viss etnisk grupp. Inte ens i lagen mot diskriminering finns det en entydig definition av begreppet (SFS 2008:567). I denna rapport använder vi dock begreppet ”etnisk mångfald” för att belysa att befolkningen i Sverige består av en mångfald av etniciteter vilka *kan* leva under olika livsvillkor och med skilda förutsättningar. En förutsättning för ett demokratiskt och

jämlikt samhälle är att medborgarna tar ett gemensamt ansvar för att skaffa sig kunskaper om den etniska mångfald som kan finnas i samhället och visa respekt för den.

Metod

Förankringsprocess bland minoriteterna och myndigheter

I regeringsuppdraget finns skrivet att Statens folkhälsoinstitut ska samråda med flera olika myndigheter och även med Sametinget, Delegationen för romska frågor, de ideella kvinnojourerna samt företrädare för de nationella minoriteterna. Ansvarig utredare för uppdraget, Rose-Mari Hoffer, har därför vid flera tillfällen skickat e-post samt vanlig post till företrädarna. Det har även genomförts möten med Sametinget samt Delegationen för romska frågor för att diskutera informationsspridning och upplägg av intervjustudien. Det har kommit in synpunkter på enkätfrågor och upplägg från vissa företrädare och dessa har tillgodosetts i studierna. Organisationerna för de nationella minoriteterna har även ombetts att ta upp frågan om åtgärdsförslag och rapportera in dessa under hösten 2009.

Statens folkhälsoinstitut har haft en ambition att samråda. De många grupperingar som finns inom de nationella minoriteterna har dock inneburit svårigheter att nå ut med information till samtliga företrädare och i vissa fall har Statens folkhälsoinstituts kontaktförsök inte besvarats.

Under arbetets gång har Statens folkhälsoinstitut sammankallat en extern referensgrupp bestående av myndighetspersoner och forskare från olika universitet för att öka kvaliteten och vetenskapligheten i arbetet. Gruppen har kallats till arbetsmöten för att samråda vid två tillfällen, i Östersund och i Stockholm. Under 2009 har referensgruppen även haft kontinuerlig kontakt om uppdragets utveckling. Flera representanter har granskat texter, kommit med synpunkter på enkäten samt skrivit vissa bakgrundstycken. Följande har deltagit aktivt i arbetet: Jenny Norén på Sveriges Kommuner och Landsting, Lotta Nilsson på Socialstyrelsen, Rikspolisstyrelsen, Lisa Modée och Karen Austen på Ungdomsstyrelsen, Annika Engström på Nationellt centrum för kvinnofrid, Satu Gröndahl på Centrum för multietnisk forskning vid Uppsala universitet samt Anne Hammarström, Arja Lehti, Lena Aléx, Anneli Thylin och Kerstin Edin, samtliga vid Umeå universitet.

Studiedesign

Uppdraget har inneburit genomförande av en enkätstudie riktad till hälso- och sjukvården och andra berörda myndigheter som polisen, rättsväsendet, socialtjänsten och skolan samt en kvalitativ intervjustudie med våldsutsatta kvinnor ur de nationella minoriteterna. Båda studierna pågick sedan parallellt under sommaren 2009.

Enkätstudien

Samarbete med SCB

I april 2009 inleddes ett samarbete med SCB, som sedan fick uppdraget att leda och genomföra utskicket av en webbaserad enkätstudie. Från arbetet med enkäten har SCB även sammanställt en teknisk rapport som vi refererar till nedan.

Undersökningens omfattning

Den ursprungliga populationen var offentliga verksamheter som förväntas arbeta med nationella minoritetsgrupper i Sverige. Statens folkhälsoinstitut ansvarade för att göra ett urval ur populationen och levererade urvalet till SCB. Under projektets genomförande begränsades dock populationen till organisationer där kontaktpersoners kontaktuppgifter kunde hittas via internet eller genom telefonsamtal. Detta berodde på att det saknas register över de personer som arbetar med våldsutsatta kvinnor, något som krävs för att kunna göra ett slumpmässigt urval. Med kontaktpersoner menas de myndighetspersoner som blivit tilldelade enkäten på grund av att de på något sätt kommer i kontakt med våldsutsatta kvinnor. Urvalet till enkätstudien baserades på de förvaltningsområden som finns för de nationella minoriteterna. Folkhälsoinstitutet sökte också efter kommuner som har organiserad verksamhet för nationella minoriteter. För att finna lämpliga kommuner tillfrågades även företrädare för de nationella minoriteterna, och på så sätt kunde många kommuner framför allt i norra Sverige väljas ut. Enkäten besvarades av personer från arbetsgrupper som anses ha bäst kännedom om organisationens arbete med våldsutsatta kvinnor. De svarande uppmuntrades att tänka ur arbetsgruppens perspektiv när de besvarade enkäten, med undantag för några inledande frågor. Tanken med det var att personernas svar skulle representera arbetsgruppens svar. Enkäten riktade sig till personer som arbetar på både strukturell nivå och policynivå samt till personer på klientnivå. Med strukturell nivå menas i det här fallet personer med personalansvar, forskare, handläggare eller utredare. Med klientnivå menas de som i sitt arbete möter kvinnor eller barn som blivit utsatta för våld.

För att få kunskap om vilken typ av kommun som besvarat enkäten utan att ange namn har vi valt att använda Sveriges Kommuner och Landstings kommungruppsindelning (www.skl.se) för urvalet till studien:

- storstäder: 3 st
- förortskommuner: 5 st
- större städer: 24 st
- glesbygdskommuner: 16 st
- pendlingskommuner: 2 st
- varuproducerande kommuner: 2 st
- övriga kommuner med mer än 25 000 invånare: 5 st
- övriga kommuner med 12 500–25 000 invånare: 2 st
- övriga kommuner med mindre än 12 500 invånare: 3 st.

Undersökningen genomfördes således som en totalundersökning med ovanstående population. Folkhälsoinstitutet ansvarar för registrets kvalitet och för den definition av populationen som användes i undersökningen.

Datainsamling

Metoden för datainsamlingen var en webbenkät. SCB skickade ut ett informationsbrev i ett e-postmeddelande. Informationsbrevet och enkäten finns att läsa i bilaga 1. Undersökningens datainsamling inleddes den 7 augusti och avslutades den 14 september 2009. Insamlingen pågick alltså i fem och en halv vecka.

Två påminnelser skickades ut via e-post. Den första skickades ut den 27 augusti och den andra skickades ut den 7 september till de organisationer som ännu inte hade svarat på webbenkäten.

Enkäten som användes för undersökningen var frivillig att besvara. Enkäten utvecklades i ett samarbete mellan Folkhälsoinstitutet och SCB. I ett första steg kontrollerades enkäten av experter på frågekonstruktion på SCB. Efter relevanta ändringar av enkäten genomgick den ett kognitivt test i form av kognitiva intervjuer med så kallad *probe*-teknik. Den slutgiltiga versionen av enkäten innehöll 25 frågor.

Svarsfrekvens blev relativt låg; totalt besvarade 299 av 766 organisationer enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 39 procent.

Nedan redovisas svarsfrekvenser efter de redovisningsgrupper som Folkhälsoinstitutet identifierat. Vissa grupper redovisas inte på grund av sekretess, och grupper med mindre än 7 svarande har slagits ihop och redovisas nedan på en aggregerad nivå.

Tabell 1 Svarsfrekvens efter redovisningsgrupper

Redovisningsgrupper	Antal i populationen	Antal svarande	Svarsfrekvens
Gyn.klinik	53	18	34 %
Kommuntyp glesbygd	32	13	41 %
Kommuntyp storstäder	41	20	49 %
Kommuntyp större städer	70	34	49 %
Kommuntyp övrigt*	45	18	40 %
Landsting	326	115	35 %
Länsrätten/ åklagare	62	26	42 %
Polisen	55	24	44 %
Skolsköterska /kurator	42	16	38 %
högskola			
Övriga**	63	15	24 %
Totalt	789***	299	38 %

* Innehåller kommuntyp förort, pendlingskommun, varuproducerande kommun, övriga kommuner med 12 500–25 000 invånare, övriga kommuntyper med mer än 25 000 invånare, övriga kommuntyper med mindre än 12 500 invånare. Denna indelning är gjord i stället för att ange kommunnamn.

**Innehåller urvalsorganisationer som Akuten/MAS, Folkvandvården, Nationellt f-kassacenter.

***Ej justerad för övertäckning och felmeddelande.

Intervjustudien med våldsutsatta kvinnor

Den kvalitativa delen av uppdraget bestod i att intervjua personer som direkt varit utsatta för våld och sedan sökt stöd hos svenska myndigheter. Målet var att intervjua

kvinnor ur samtliga nationella minoritetsgrupper för att få maximal variation i upplevelser och bemötande samt för att kunna jämföra erfarenheter mellan grupperna.

Urval av informanter

Informanterna valdes ut med en ”snöbollsteknik” (Dalhgren & Emmelin et al., 2007). I denna studie innebar det att representanter för olika minoritetsföreningar kontaktades för att nå den första informanten inom denna grupp. Sedan fortsatta urvalet genom att dessa informanter föreslog personer som hade liknande eller motsatta erfarenheter av till exempel möten med vården. Detta var en tidsödande process där mycket arbete lades ner på att informera om studien och att bygga upp ett förtroende hos de våldsutsatta kvinnorna. Den judiska gruppen var svårast att nå med denna metod och den finns endast representerad med en intervju i urvalet. Sammanlagt genomfördes 24 intervjuer med mellan tre till sju kvinnor från de övriga nationella minoritetsgrupperna.

Datainsamling

Datainsamlingen genomfördes av sjuksköterskan Anneli Thylin som kontrakterades för att ansvara för planering och genomförande av samtliga intervjuer. Anneli Thylin utformade en preliminär intervjuguide som testades genom pilotintervjuer med representanter från de nationella minoriteterna. Dessa erfarenheter medförde viss revidering av intervjuguiden som kom att fokusera på informanternas erfarenheter av mötet med hälso- och sjukvården och andra myndigheter. Intervjuerna genomfördes på en plats där informanterna kände sig trygga att tala om sina erfarenheter, för vissa var detta i deras hem medan andra valde någon mer neutral offentlig plats för intervjun. Efter samtycke från informanterna spelades intervjuerna in på band. Den preliminära analysen påbörjades redan under datainsamlingen och intervjuarens fältanteckningar var en viktig del av dataunderlaget. Samtliga intervjuer transkriberades ordagrant, och även icke-verbala reaktioner som skratt och gråt angavs.

Analysmetod

Den analys som genomförts inom ramen för denna rapport baseras på kvalitativ innehållsanalys inspirerad av Graneheim & Lundman (2004). Syftet var att beskriva kvinnornas erfarenheter av och bemötande från polisen, rättsväsende, sjukvården, socialtjänsten, skola och kvinnojourer utifrån tillit och kultur. Metoden gjorde det möjligt att fokusera på kvinnornas subjektiva upplevelser från ett inifrånperspektiv. Denna manifesta form av innehållsanalys gav en översiktlig beskrivning av intervju-materialet som med fördel kan utgöra underlag för en mer fördjupad tolkning och analys. Analysarbetet genomfördes av Rosi Hoffer och Maria Baltzer.

Informanternas erfarenheter av bemötande från polisen, rättsväsende, sjukvården, socialtjänsten, skola och kvinnojourer (kultur, tillit) utgjorde de så kallade domänerna. De meningsenheter som berörde domänerna reducerades och förkortades till mindre enheter som i sin tur låg till grund för en kodning av materialet som fokuserade på skillnader och likheter mellan grupperna. Under processens gång var det viktigt att ständigt återvända till ursprungstexten för att undvika feltolkningar och tveksamma generaliseringar.

Etnicitet och hälsa

Det är ett väl känt fenomen att mental ohälsa är större bland immigrerade minoriteter (invandrare) än bland majoritetsbefolkningen i ett land, men också att olika typer av ohälsa varierar mellan olika minoritetsgrupper. De omgivande faktorerna i mottagarlandet har också väldigt stor betydelse för immigranterna. Deras hälsotillstånd påverkas både av majoritetsbefolkningens eller andra gruppers attityder till minoriteten och av den allmänna behandlingen av immigranter i samhället. Till det sistnämnda hör samverkan mellan statlig politik och den allmänna opinionen som återspeglas i media. Rasism, diskriminering och strukturella hinder påverkar också immigranternas hälsotillstånd i mottagarlandet (Tinghög, 2009: 1ff.).

Nationella minoriteter befinner sig precis som invandrade grupper i en kulturellt underordnad position i förhållande till en dominerande majoritetskultur. De ovan nämnda förhållandena kan därför lätt överföras till deras situation. Det finns alltså samma slags samverkan mellan minoritetspolitik, medial representation och allmänna attityder i förhållande till de nationella minoriteterna som den samverkan som beskrivs ovan för immigranter. Det finns studier av etnicitetens betydelse för hälsa och välbefinnande, exempelvis en om specifika förhållningssätt till åldrande bland samiska kvinnor jämfört med andra grupper (Aléx, 2007).

Intersektionalitet- att synliggöra maktordningar

Begreppet intersektionalitet är relevant i det här sammanhanget eftersom syftet med rapporten är att visa hur situationen ser ut för våldsutsatta kvinnor som tillhör de nationella minoritetsgrupperna. De berörs alltså av flera olika maktordningar, framför allt av genus och etnisk tillhörighet.

Begreppet intersektionalitet uppkom som en kritik till de vita heterosexuella medelklasskvinnornas feminism. Postkoloniala feministiska rörelser (till exempel *black feminism*) i USA under 1960- och 1970-talen kände sig inte representerade och ansåg att den rådande feminismen inte inkluderade perspektiv som ras, klass och sexuell läggning i sina feministiska samhällsanalyser. Den västerländska ”vita” feminismen beskrevs se på kvinnor som en homogen grupp utan att reflektera över variationen inom gruppen av kvinnor. Bakgrunden till intersektionalitet är alltså en kritik mot andra vågens feminism och ”kvinnokampen”, men det är också en kritik mot sättet att teoretisera kvinnor och män som grupper samt att se till kön, klass och ras/eticitet som enskilda analysvariabler. Begreppet ifrågasätter både politiska och vetenskapliga verksamheter (de los Reyes & Mulinari, 2005).

Att använda sig av ett intersektionellt perspektiv innebär att man försöker synliggöra hur olika maktordningar interagerar med varandra, exempelvis utifrån analyskategorierna genus, ”ras”/eticitet, klass, sexualitet, ålder, hälsa och nationalitet med flera. Syftet med ett intersektionellt synsätt är inte att addera olika perspektiv till varandra, utan i stället att se hur de olika maktordningarna samverkar och vilka effekter det kan få.

Forskarna de los Reyes och Mulinari använder sig oftare av etnicitet än genus som utgångspunkt, och skriver att begreppet intersektionalitet inte måste ha en feministisk förankring (de los Reyes & Mulinari, 2005). Vilka kategorier som beaktas beror på hur

relevanta de är i det specifika fallet. Det är dock viktigt att reflektera över att olika analyskategorier tillskrivs olika mycket makt och betydelse. Intersektionalitetsbegreppet syftar också till att kritiskt granska hur vetenskapen självt tillskriver kategorierna makt i varierande omfattning.

De fem nationella minoriteterna

Tornedalingar

Tornedalingar är en av de två nationella minoriteterna med finsk språkvarietet som är erkänd av Sverige sedan år 2000. De har *meänkieli* (även kallat tornedalsfinska) som modersmål. Tornedalingarna har en långvarig kontinuitet i förhållandet mellan Sverige och Finland, med en obruten linje av nationalstatlig tillhörighet till Sverige. En tydlig språkgräns mellan svenska och finska har under flera hundra år gått vid Sangis älv vid kusten några mil väster om Torne älv. Längs älvdalarna för Torne och Kalix älv har sedan det finskspråkiga området brett ut sig västerut och norrut till Malmfälten och till nordligaste Sverige. Tornedalingarna skiljer sig från den svenska majoritetsbefolkningen i första hand genom sitt språk, men de har också en traditionell matkultur, byggnadsstil och ett hantverk som skiljer tornedalskulturen från det svenska kulturområdet i Norrbotten. Tornedalingarnas språk *meänkieli* (på svenska "vårt språk") har inlemmat en rad svenska ord i ordförrådet som ger det dess särprägel. Det skiljer sig också från finska genom sin mer ålderdomliga karaktär.

Den statliga språkpolitiken

Från slutet av 1880-talet började svenska för första gången användas som enda undervisningsspråk i vissa folkskolor, en pedagogik som allt eftersom vann insteg i hela Tornedalen. Det innebar att det finska modersmålet i Tornedalen, *meänkieli*, hämmades i sin utveckling (Elenius, 2001). Målsättningen med statens minoritetspolitik i Tornedalen var att integrera landsdelen med övriga Sverige samt att språkligt assimilera tornedalingarna i en helsvensk standardkultur. Därigenom undertrycktes *meänkieli* i skolan under flera decennier framöver. Så sent som i mitten av 1970-talet finns exempel på elever i Tornedalen som blivit bestraffade för att de pratade finska på rasten i skolan (LS 2002). De första ansatserna att tillåta en undervisning på finska i Tornedalen skedde i mitten av 1930-talet (Elenius, 2001). År 1957 föreskrev Skolöverstyrelsen att skoleleverna i Tornedalen inte skulle få förbjudas att tala finska (*meänkieli*) på rasterna eller i skolhemmen. Inte förrän med hemspråksreformen, som trädde i kraft 1977, fick tornedalsbarnen möjlighet att läsa finska (*meänkieli*) som skolämne (Slunga, 1965; Kenttä & Weinz, 1968; Hyltenstam & Tuomela, 2001). Man fortsatte dock att använda svenska som undervisningsspråk i skolan.

Kvinnliga språkstrategier i Tornedalen

Man kan urskilja tydliga kvinnliga språkstrategier i Tornedalen, med en lång historisk kontinuitet från början av 1900-talet. I en enkät som gjordes med skollärare i Tornedalen år 1921 talade en överväldigande majoritet för användning av svenska som undervisningsspråk. Svenskt språk och kultur var en moderniserande faktor på landsbygden, en kraft som neutraliserade den konservativa och anti-moderna laestadianska väckelsen, men som även bidrog till att försvaga den patriarkala maktordningen och därigenom verkade frigörande för kvinnorna. När tornedalska kvinnor lämnade jordbrukssektorn för att utbilda sig togs deras platser av inflyttade

kvinnor från Finland, kvinnor som med dagens etnicitetsbegrepp skulle av benämnts sverigefinnar (Elenius, 2001).

Språkförändringen i Tornedalen måste förklaras med språkpolitiken i folkskolan, moderniseringsprocessen som helhet i samhället och med särskilda språkstrategier hos kvinnorna under de år som gick från att de gick ut folkskolan fram till 1930 års folkräkning. De kvinnliga språkstrategierna influerades av tre viktiga aspekter av moderniseringsprocessen:

- a) Den påtryckande kraften från en växande arbetsmarknad i urbana centrum, men också nya yrkesmöjligheter på landsbygden. Som exempel kan nämnas läraryrket och yrken inom sjukvården. Båda krävde språkkunskaper i svenska.
- b) Den kommunikativa revolutionen, både i form av tvåspråkighet och i form av bättre fysiska kommunikationer som vägar, järnväg etc.
- c) Det svenska språkets och den svenska kulturens ökade status, vilket gjorde att flickor och kvinnor allt mer började använda svenska i vardagslivet.

Sammantaget hade språkpolitiken en dubbel verkan för de kvinnor som utbildade sig till lärare, sjuksköterskor eller andra samhällsliga serviceyrken. Å ena sidan undertrycktes deras modersmål, vilket främjade en förnekelse av den egna kulturen. Å andra sidan var det svenska språket frigörande ur ett politiskt och socialt perspektiv (Elenius, 2003). Kvinnorna hade andra språkstrategier än männen. Det är ett mönster som upprepar sig både på 1920-talet och på 2000-talet. De tornedalska kvinnorna använde i högre utsträckning svenska som vardagsspråk medan männen verkar ha upplevt en större social och symbolisk förlust i att använda svenska i stället för meänkieli (Elenius, 2001; Ekenberg & Elenius, 2002). Intervjuer med gymnasieelever i Tornedalen och Malmfälten i Norrbotten anger å andra sidan att fler flickor på 1990-talet använde finska/meänkieli som vardagsspråk och att fler flickor läste finska/meänkieli i skolan (Cullblom, 1994). Bilden är alltså inte helt entydig.

Tornedalen har över tiden präglats av ett underskott av kvinnor, vilket inflyttningen av finska kvinnor under hela 1900-talet vittnar om. De tornedalska kvinnornas livsstrategier präglas uppenbarligen av det patriarkala värderingarna i Tornedalen där männen dominerat (Cullblom, 1996).

Kultursträvan och politisk mobilisering

När svenskundervisning infördes i folkskolans ökade den muntliga tvåspråkigheten bland skolbarnen från 20 till närmare 70 procent från 1880-talet till början av 1900-talet. År 1981 grundades Svenska tornedalingars riksförbund – Tornionlaaksoalaiset (STR-T) som politisk organisation för tornedalingarna som minoritet. Den har efterhand fått status som tornedalingarnas officiella minoritetsorganisation. I samband med detta grundades tidningen MET som blåste nytt liv i den finskspråkiga kulturen genom att den medvetet skrevs både på meänkieli och på svenska.

Sverigefinnar

Den andra nationella minoriteten med finsk språkvarietet är sverigefinnar. De har finska som modersmål. Det finns en finskspråkig kontinuitet i Sverige som går tillbaka till tiden för det centraliserade statsgrundandet. Grunden för erkännandet av den sverigefinska minoriteten är just den långa kontinuiteten i den svenska nationalstaten

och att det när Finland avskiljdes från Sverige, år 1809, fanns betydande finskspråkiga grupper i landet med direkt migrationsanknytning till Finland. På så vis har sverigefinnarna en särskild nutida migrationsidentitet jämfört med de andra nationella minoriteterna. Det betyder också att den sverigefinska kulturen har ett särskilt förhållande till den finska kulturen i olika delar av Finland. Den stora invandringen från Finland till Sverige skedde efter andra världskriget. Det var då huvudsakligen frågan om arbetskraftsinvandring, eftersom arbetslösheten var svår i Finland och den svenska industrin gick för högtryck. I dag bor i Sverige ungefär 450 000 första eller andra generationens sverigefinnar, och cirka 250 000 använder finska dagligen. I Haparanda är omkring 40 procent av invånarna sverigefinnar, varav en hög andel är pensionärer eller förtidspensionärer (Swärth 2007; Johansson 2008;). Som samlande beteckning för alla invandrare med finländsk bakgrund används ibland beteckningen *sverigefinländare*.

Från finnar till sverigefinnar

De första moderna sverigefinska organisationerna bildades i mitten av 1950-talet som en direkt följd av den ökade finska invandringen till Sverige efter andra världskriget. Vid samma tid utformades en nordisk välfärdspolitik inom ramen för ett utökat nordiskt samarbete. I och med att en passfri nordisk arbetsmarknad skapades gynnades de finska arbetskraftsinvandrarna jämfört med annan utländsk arbetskraft.

Riksförbund och kvinnojour

Det uppstod en stor finskspråkig minoritet i Stockholmsområdet och Mellansverige, och det behövdes därför en organisation som kunde ta tillvara denna stora minoritets intressen i Sverige. För detta ändamål bildades särskilda finska föreningar, som från slutet av 1950-talet förenades i Riksförbundet finska föreningar i Sverige (RFFS). Till en början hade de sverigefinska föreningarna huvudsakligen en social funktion, men riksförbundet hade också som målsättning att driva politiska frågor som kunde förbättra situationen för sverigefinnarna i Sverige. Det finns också en förening för kvinnor som heter Sverigefinska kvinnoforum vilken är helt opolitisk. Ordförande för Sverigefinska kvinnoforum är Anneli Ylijärvi och hon menar att det finns flera saker som är viktiga för att förbättra samverkan med myndigheter när det kommer till området kvinnofrid:

- Det är viktigt att alla berörda myndigheter vet vilka som tillhör de nationella minoriteterna. Informera om vår minoritetsstatus.
- Språket är en viktig del när det gäller kvinnor som har råkat ut för mäns våld. Se till att kvinnorna får tala med någon som förstår dem, i sämsta fall en tolk (tolken måste vara insatt i ämnet ”mäns våld mot kvinnor”).
- Ta reda på var det finns kvinnojourer som har personal eller frivilliga som talar de olika minoritetsspråken. Bjud in representanter från kvinnojourer som kan upplysa om vad som är viktigt för kvinnorna när de har hamnat i våldssituationer.
- För övrigt gäller mycket av detsamma som alla kvinnor upplever vid kontakter med myndigheter.

I Göteborg finns kvinnojouren Piilopirtti som främst är avsedd för finskspråkiga. Helena Kivisaari från Sverigefinska riksförbundet menar att man inom förbundet har arbetat med och uppmärksammat frågan mäns våld mot kvinnor, detta dels genom ett projekt med medel från Brottsoffermyndigheten. Den sverigefinska gruppen av kvinnor lever dock under väldigt olika förhållanden och kvinnorna har skilda erfarenheter av utsatthet för våld, precis som hos andra minoritetsgrupper. Enligt Helena Kivisaari kan dock en

del av våldet mot sverigefinska kvinnor ha att göra med alkohol- och drogmissbruk. Det finns väldigt få studier om förekomst av våld eller våldets effekter på sverigefinska kvinnor.

Språkpolitiken mot sverigefinnarna och diaspora

Språkpolitiken mot den sverigefinska befolkningen i Norrbotten har följt samma mönster som för tornedalingarna. De finnar som flyttade till Sverige på 1960- och 1970-talet mötte ett samhälle som inte hade någon beredskap för att ta emot barn med ett annat modersmål än svenska i skolan. Det visar den praktiska skolpolitiken i Eskilstuna. Det var inte förrän med hemspråksreformen 1974 som det avsattes resurser för att möta de sverigefinska barnens behov (Cullblom, 1989).

Studier visar att sverigefinnarnas liv i Sverige i många fall visar likheter med invandrare i en diaspora-tillvaro, det vill säga som skingrats från sitt ursprungsland. Sverigefinnarna har i många fall en stark orientering till och kontakt med de orter i Finland som de lämnade. Å andra sidan har den pågående samhällsförändringen gjort att de har kunnat känna sig utanför i sina gamla miljöer. I sina boendemiljöer i Sverige har de däremot skapat en hemkänsla, oftast i nära kontakt med andra sverigefinnar (Lukkarinen Kvist, 2006).

Samer- en ursprungsbefolkning

Antalet samer i Sverige har aldrig fastställts. 7180 personer hade 2005 låtit registrera sig själva i röstlängden för Sametingsvalet, samernas parlament i Sverige, men det finns god anledning att tro att det verkliga antalet samer är långt högre. Cirka 4500 samer äger en eller flera renar, men mycket få har detta som huvudsaklig inkomst (Jordbruksverket, 2001). Den svenska samiska befolkningen har dock beräknas vara mellan 15 000 och 20 000 (Hassler, 2005; Kvenangen, 1996; Olofsson, 2004). Tre stora samiska grupper är nordsamer, sydsamer och lulesamer. Dessutom finns det skogssamer och fjällsamer. Det samiska språket tillhör den finsk-ugriska språkgruppen och i samiskan finns tre huvudgrupper med nio mycket olika dialekter (Magnusson, 2008).

Definitionen av vilka som juridiskt är samer har förändrats över tid. Amft (2000) menar att samerna själva definierar vilka som är samer styrt utifrån släkttillhörighet. Tidigare definierades samer utifrån statens vilja att i rasbiologins tidevarv behålla delar av den samiska kulturen och låta andra delar försvinna (Lundmark, 2008). Enbart de samer som försörjde sig som renskötare hade särskilda samiska rättigheter och definierades som samer. De fjällsamiska renägandes barn internerades på nomadskolor bodde och fick undervisning i kåtor. Andra grupper av samerna assimilerades in i det svenska samhället. Barnen till rensköttande skogssamer, till samiska småbrukare, fiskare och andra gick i byaskolor. Deras kultur och språk utmålades som undermålig och rätten till mark förnekades. I början av 1900-talet var det inte tillåtet att tala de samiska språken i skolan, och många barn utsattes för våld när de brukade sitt modersmål. Detta har lett till att många samer idag inte talar samiska. Samtidigt finns det också samer som växt upp med att enbart tala samiska, och kan ha problem att kommunicera på svenska. Idag har alla samiska barn rätt till undervisning i samiska språk, och kurser för vuxna hålls runt om i landet. Samerna har en lång historia av påtvingad assimilation till det svenska samhället, vilket lett till att en stor del av den samiska befolkningen förlorat sin etniska identitet och sitt ursprungsspråk (Olofsson, 2004).

Ursprungsbefolkning

Ursprungsbefolkningar som samer, indianer, aboriginer och inuiter har en liknande historia av att bli kolonialiserade under tider då socialdarwinismen var den dominerande filosofin (Amft, 2000; Barusch & TenBerge, 2003; Olofsson, 2004; Riseth, 2001; Sabbioni, Schaffer & Smith, 1998; Smith & Ward, 2000). I den darwinistiska evolutionsfilosofin framhålls det naturliga urvalet, och ursprungsbefolkningar har ansetts vara på ett lägre stadium av mänsklig utveckling – som en underlägsen ras som är dömd att dö ut (Sabbioni et al., 1998; Smith & Ward, 2000). Detta perspektiv på etnicitet har sammankopplats med idéer om biologisk och social renhet och med etnisk rensning (Åhlund, 2002). Trots att FN:s deklARATIONER om mänskliga rättigheter har erkänts över hela världen, finns fortfarande synsättet att urbefolkningar befinner sig på en lägre nivå än människor som tillhör den industrialiserade världen (Coates, 2004). Synen på etnicitet har dock förändrats, och i dag betonas etnicitet som något som varierar och som är föränderligt (Amft, 2000; de los Reyes, Molina & Mulinari, 2003; Molina, 2004; Åhlund, 2002).

Den forskning som bedrivits på urbefolkningar har fokuserat på typiska manliga aktiviteter, medan kvinnors liv har varit mindre synligt (Amft, 2000; Olofsson, 2004; Riseth, 2001; Sabbioni, Schaffer & Smith, 1998; Smith & Ward, 2000). I Sverige har den samiska gruppen främst studerats utifrån renskötande samers perspektiv. De studier som finns på samiska kvinnors kulturella särställning utifrån ett jämställdhetsperspektiv har uppmärksamats på internationell och nationell nivå. Dels finns synsättet att den samiska kvinnan historiskt har haft en stark ställning och att hon haft ett högre mått av jämställdhet jämfört med kvinnor i andra kulturer (Aléx et al., 2007; Kvenangen, 1996), dels finns synsättet inom forskningen att den samiska kvinnan är underordnad och att samiska kvinnors inflytande är begränsat inom samebyn och på samhällsnivå (Amft, 2000; Johansson, 1993; Olofsson, 2004). Det finns några få studier som belyser samiska livsvillkor utifrån makt-, genus- och klassperspektiv. Amft (2000) och Olofsson (2004) har visat på samiska kvinnors underordning. Aléx et al. (2006) har reflekterat över gamla samiska kvinnors handlingsutrymme och menar att de troligtvis hade större handlingsutrymme i förhållande till kvinnor i den bofasta befolkningen, kanske för att de samiska kvinnorna antingen ägde renar eller ansåg sig ha tillgång till specifika samiska värden.

Forskning om samer i Norden kan exemplifieras med studier på samiska tonåringars psykiska hälsa (Kvernmo, 2004), risk för självmord (Silviken, 2009) och assimileringssattityder och etnisk identitet (Kvernmo & Heyerdahl, 2004). Finska samer har studerats utifrån risk för dödlighet i jämförelser med en grupp icke-samer (Soininen 2008). Renskötande samer i Sverige har studerats utifrån dödlighet relaterad till olyckor och självmord (Hassler *et.al.*, 2003), riskfaktorer för cancer bland renuppfödare (Hassler, Sjölander, Barnekow-Bergkvist & Kadesjö, 2001) och risk för hjärtsjukdomar (Hassler, 2005). Varken genus, sexuellt våld eller mäns våld mot kvinnor har dock synliggjorts i ovanstående artiklar, trots att de berör områden som psykisk hälsa, suicidrisk, etnisk identitet och risk för sjukdomar.

FN har kritiserat Sverige för att inte ha uppmärksammat våld mot samiska kvinnor (Uttjek, 2008). Denna kritik och Amfts (2000) forskning som pekar på att samiska kvinnor är underordnade både som urfolk och som kvinnor har troligtvis påverkat att kvinnans ställning inom det samiska samhället har diskuterats under det senaste årtiondet och att det pågår ett aktivt jämställdhetsarbete. Under 2008 fick Sametinget 1,5 miljoner kronor för att stärka samiska kvinnors delaktighet inom samhällslivet och politiken. År 2008 var 10 (av 31) ledamöter i sametinget kvinnor och efter valet 2009 var 15 kvinnor varav 4 i styrelsen.

I Sametingets jämställdhetsprogram står det att ”Sametinget ska utreda behovet av särskild samisk kvinno-/mansjourverksamhet.” (Sametinget, 2004). I enlighet med detta jämställdhetsprogram anordnades ett seminarium år 2008 för att arbeta fram ett förslag till hur Sametinget kan förebygga och motverka eventuellt våld mot samiska kvinnor. Det beslutades att Sametinget skulle söka pengar till en förstudie för att undersöka behovet av att inrätta en samisk kvinnojour. Jourtelefonen skulle vara bemannad av samiska kvinnor för att de som ringer skulle få prata med en person med kulturell kompetens (Uttjek, 2008).

Romer

Romernas ursprung har länge varit föremål för forskning och debatt (Montesino Parra 2002; Okely 1983). I dag är forskare eniga om att romerna har sitt ursprung i Indien. Den slutsatsen baserar sig främst på det språkliga sambandet mellan romani chib och det gamla indiska språket sanskrit (Hancock, 2002). Genom att studera språkliga samband har man även kunnat följa hur de romska grupperna har vandrat vidare från Indien till andra områden.

Sedan ankomsten till Europa på 1300-talet har romer utsatts för förföljelse och diskriminering utifrån ett antiziganistiskt förhållningssätt, med fördomar och negativa attityder inom majoritetssamhället (Cahn och Guild, 2008; Fonseca, 1995). Exempelvis förslavades romerna i Östeuropa, och i Rumänien behandlades de som egendom. Slaveriet avskaffades först år 1864 (Achim, 2004). I flera länder förklarades romerna bannlysta. Fientligheterna mot romer kulminerade i och med nazismens framväxt. Det finns relativt lite forskning om romerna under Förintelsen, men man vet att många romer dödades under denna tid (Kenrick, 1998). På senare år har en ny våg av antiziganism börjat växa fram, framför allt efter utvidgningen av EU (Cahn & Guild, 2008; Office of the Commissioner on Human Rights, 2005).

Den första noteringen om romer i Sverige är från år 1512 (Thesleff, 1904). I dag består den romska minoriteten i Sverige av omkring 50 000 personer, men den är inte en homogen grupp. Svenska myndigheterna klassificerar romer i fem huvudgrupper efter vistelseland de senaste decennierna; finska (kalé), resande, svenska (kelderash), utomnordiska och nyanlända romer (Delegationen för romska frågor, 2006). Det finns även många olika undergrupper och stora språkliga och kulturella variationer inom de fem grupperna (Delegationen för romska frågor, 2006).

Romerna har även i Sverige varit utsatta för förföljelse och utsatthet (Takman, 1976; Diskrimineringsombudsmannen, 2004). Romernas möjligheter att utöva sina traditionella näringar försvårades genom olika förordningar om handel och lösdriveri och man

utfärdade dekret med syfte att tvinga romer att bli bofasta (Svanberg & Tydén, 1990). Kring sekelskiftet tvångsomhändertogs barn till ”tattare” och placerades på barnhem för att uppfostras (Montesino Parra, 2002; Taikon, 1970).

I samband med att första världskriget bröt ut, år 1914, förbjöds all invandring av romer till Sverige. Den lagen avskaffades först 1954. I början av 1900-talet väcktes intresset för rasbiologiskt tänkande i Sverige och 1921 inrättades ett statligt rasbiologiskt institut. Det genomfördes landsomfattande inventeringar om ”tattare” och ”zigenare”, vilka ansågs som ”sämre kvalificerade element” i samhället (Svanberg och Tydén, 1990). Tvångssteriliseringar av framför allt kvinnor genomfördes inom ramen för steriliseringslagstiftningen mellan åren 1935 och 1975 utifrån föreställningar om mindervärdiga raser. Det är svårt att veta hur många romer som steriliserades, men den som hade resandebakgrund löpte större risk att bli tvångssteriliserad (Arnstberg, 1998; Lindholm, 1995). Efter andra världskriget har den svenska staten inriktat sig mot en assimilationspolitik och romerna själva har börjat organisera sig.

Det finns risk för marginalisering och utanförskap även inom den romska gruppen. Den traditionella, romska familjestrukturen karakteriseras av ett hierarkiskt, kollektivt mönster, där kvinnan är underordnad mannen och de yngsta kvinnorna är längst ned i hierarkin. Diskriminering och sociala problem kan öka risken för våldshandlingar. Det finns få studier om mäns våld mot kvinnor bland romer. I en EU-rapport konstateras dock att våld mot romska kvinnor existerar på likadant sätt och lika mycket som inom andra sociala eller etniska grupper. De våldutsatta romska kvinnorna kan dock vara speciellt utsatta på grund av att de har svårare att söka hjälp, lita på myndigheter eller få adekvat hjälp och information (Office of the Commissioner for Human Rights, 2005). Att tala om sexuellt våld kan också vara mycket tabubelagt, och det finns en uppfattning om att våldet kan göra både kvinnans och mannens familj orena (Centre for Reproductive Rights, 2003; Grönfors, 2009).

För att öka information och hjälpa utsatta romska kvinnor driver Riksförbundet internationella romska och resande kvinnors forum en kvinnojour och ett rådgivningscenter. Det finns också en romsk tjejjour som har en aktiv grupp på facebook (www.romskatjejjouren.se)

Judar

Den judiska gruppen i dagens Sverige

Det är svårt att säga hur många judar som lever i Sverige. Oavsett vilket kriterium som används för att definiera någon som jude¹, står det klart att endast en relativt liten andel av de som enligt någon definition är judar har registrerat sig som medlemmar i någon av landets tre judiska församlingar². Det rör sig om tillsammans knappt 7 000 individer som genom sina medlemsavgifter betalar för församlingarnas aktiviteter. För

1 Enligt halacha, den judiska lag som ortodoxa rabbiner har som rättesnöre, är den jude som är född av judisk mor eller som har konverterat till judendom efter prövning hos en erkänd ortodox rabbin. Judiska församlingen i Stockholm godkänner också medlemskap för en person som har en judisk far, men inte en judisk mor. Medlemskriterierna varierar något mellan församlingarna.

2 Sådana finns i Stockholm, Göteborg och Malmö. Utöver detta finns mindre judiska föreningar i Uppsala, Norrköping, Borås, Helsingborg, Västerås, Eskilstuna, Lund, Varberg och Härnösand.

gemensamma angelägenheter finns paraplyorganisationen Judiska centralrådet i Sverige. Stockholms judiska församling har mer än dubbelt så många medlemmar som de övriga församlingarna tillsammans. Enligt demografiska uppskattningar³ har högst hälften av de judar i Sverige som uppfyller de strikta kriterierna för medlemskap i en ortodox församling valt att ansluta sig till någon församling. Minst lika många som är judar enligt ett sådant kriterium är alltså inte medlemmar i någon judisk församling. Till detta kommer åtskilliga fler som genom härkomst, släktskap och familjebildning har någon bindning till judiskt liv och erfarenhet. Antalet medborgare i Sverige som med detta vida kriterium kan anses berörda av ”det judiska” kan uppskattas till ungefär tjugo gånger så många som antalet medlemmar i de judiska församlingarna. Med andra ord har kanske uppemot 150 000 människor i Sverige någon slags judisk kulturell anknytning – varav de flesta dock knappast skulle beteckna sig själv som ”jude”. För att betraktas som jude eller judinna krävs, förutom att personen i fråga har något slags konkret och någorlunda nära personlig anknytning till det judiska folket och den judiska traditionen, att personen själv vill beskriva sig som sådan. Antalet judar i denna mening är uppskattningsvis något färre än 20 000 i dagens Sverige. Det är dessa, av vilka en betydande andel är första eller andra generationens invandrare i landet, som utgör vad som rimligen kan betecknas som den judiska gruppen i Sverige.

Under det senaste årtiondet har det gjorts undersökningar av den judiska gruppen (Dencik och Marosi, 2007) som visar att gruppen i högre grad är urbant baserad och har högre utbildningsnivå än den svenska befolkningen generellt. Även om medlemmarna i den judiska gruppen ända intill slutet av 1900-talet betecknades som ”mosaiska trosbekännare” visar undersökningarna att stora delar av gruppen låter sig beskrivas som sekulära judar. Medlemmarna i de judiska församlingarna i Sverige i dag betraktar sig snarare ”primärt som en del av det judiska folket” än ”primärt som en religiös grupp”.

Judiska kvinnors ställning i dagens judiska liv och i Sverige

Traditionellt har kvinnor och män haft olika roller i det judiska livet. Familjelivet i judiska familjer har präglats dels av den judiska kvinnans starka och centrala roll i familjen som den legendariska ”jiddische mame”, dels av en i andra avseenden relativt markant patriarkal struktur. De senaste årtiondenas samhällsliga utveckling mot ökad jämställdhet mellan könen har dock på senare år också fått stort inflytande på både gudstjänstlivet och familjelivet bland Sveriges judar. Sålunda har man i Stora synagogan i Stockholm brutit med den traditionella könsuppdelningsordningen, som bland annat innebar att kvinnor inte hade samma rättigheter och möjligheter som män, och infört en helt jämlik gudstjänstordning.

Av de gifta eller sammanboende medlemmarna i de judiska församlingarna i dagens Sverige lever ungefär två tredjedelar tillsammans med en annan jude eller judinna (Dencik och Marosi, 2007).

Endast få av medlemmarna i de judiska församlingarna har varit direkt utsatta för våld under de senaste månaderna. Dock uppger så många som en fjärdedel av medlemmarna i Sveriges judiska församlingar att de personligen har varit utsatta för antisemitism i Sverige under de senaste åren (Dencik och Marosi, 2007). Antisemitiska påhopp är

³ Dessa uppskattningar har gjorts av professorn i judisk demografi Sergio della Pergola vid Institute of Contemporary Jewry, Hebreiska Universitet i Jerusalem.

alltså något som judiska kvinnor och män även i dagens Sverige i relativt hög grad både utsätts för och är rädda för.

Judiska kvinnor i förhållande till mäns våld mot kvinnor

Våld mot kvinnor är ingen stor fråga inom den judiska gruppen. Är det för att den är omringad av tabun, eller för att våld och utsatthet inte förekommer? En av den judiska kvinnorörelsens tidiga företrädare, Blu Greenberg, ger följande svar:

”I det stora hela har judiska kvinnor behandlats väl. De kulturella värderingar som omger judiska män accepterar inget annat. Därför har judiska kvinnor varit tämligen nöjda med sina traditionella roller – såväl religiöst som socialt.” (Greenberg, 1978)

Många skulle sannolikt instämma med Greenbergs ståndpunkt. I modern tid finns ingen erkänd judisk kultur som sanktionerar våld mot kvinnor eller förespråkar hederskultur, kvinnlig könsstympning och särlagstiftning (Greenberg, 1979; Biale, 1984; Pogrebin, 1992). Samtidigt ska man ha i minnet att den judiska gruppen – som är spridd över många kontinenter – rymmer en mångfald av sociala och kulturella livsstilar. Judiska kvinnors livsvillkor bestäms inte enbart av värderingar inom den egna familjen och gruppen, utan också av det omgivande samhällets förutsättningar.

De judiska traditionerna är sådana att ett judiskt förhållningssätt huvudsakligen upprätthålls och förmedlas just genom livet i familjen (Dencik, 2007). Traditionellt sett är också själva familjelivet högt prioriterat i de judiska familjerna. Undersökningar har visat att detta fortfarande gäller i dagens moderna judiska familjer (Dencik, 2008).

I relation till problemet med mäns våld mot kvinnor är det relevant att peka på tre element i vad som brukar känneteckna ett typiskt judiskt förhållningssätt: Det första är att hålla ihop i familjen – skilsmässofrekvensen bland judiska par är fortfarande lägre än i samhället i övrigt (Dencik och Marosi, 2007). Det andra är att vara mycket måttlig med alkohol (Dencik och Marosi, 2010), och det tredje är att betrakta våld och fysisk maktutövning mot andra människor som något i grunden ”ojudiskt” (Dencik, 2009).⁴

I mitten av 1980-talet hävdade forskare att den ekonomiska regressionen i USA drabbar judiska kvinnor i större utsträckning än judiska män (Tobin och Lomfors, 1986). I dag ser vi en liknande problematik i Israel, och det har därför etablerats flera kvinnojourer för kvinnor som behöver hjälp. Flertalet av de kvinnor som utsätts för våld inom familjen är fattiga – judiska och icke-judiska, ofta flyktingar.⁵

Att problemet med våld mot kvinnor är ovanligt inom den judiska gruppen utanför Israel bekräftas av de internationella judiska kvinnliga hjälporganisationerna. Många av dem,

4 I ultra-ortodoxa judiska kretsar (sådana finns inte i Sverige, men på vissa platser i Israel, USA och Antwerpen i Europa) förekommer det att kvinnor hålls kvar i för dem outhärdliga äktenskap därför att deras ultra-ortodoxa rabbiner vägra dem skilsmässa – något som kvinnor enligt *halacha* (judisk lag) sedan urminnes tider alltid under bestämda förhållanden haft rätt till. I sådana familjer kan det enligt en israelisk författare med kännedom om dessa förhållanden, *Judith Rotem*, också förekomma att kvinnan i familjen underkastas mannens tvång.

5 Se bland annat Haifa Women’s Crisis Shelter som hjälper judiska flyktingar från Ryssland och Etiopien och arabiska kvinnor i Israel. Flertalet utsätts för våld inom familjen. <http://breitman.homestead.com/hwcs/english.html/#overview>

däribland JWI (Jewish Women International) verkar mot våld mot kvinnor, men avser de som är i störst behov av hjälp, det vill säga icke-judiska kvinnor (<http://jwiblog.org/>).

Judiska kvinnor i Sverige har historiskt sett varit delaktiga i denna hjälpverksamhet. Inte minst genom föreningen WIZO (World International Zionist Organization) som funnits i Sverige sedan 1920-talet. Däremot finns inget organiserat judiskt forum som bistår svensk-judiska kvinnor som kan antas vara utsatta för våld och kränkningar inom familjen eller församlingen. Det finns sannolikt enskilda fall av kvinnor som på olika sätt är utsatta som judiska kvinnor, men att det skulle finnas en särskild problematik kring kränkningar mot judiska kvinnor är inte känt. Man kan anta att Blu Greenbergs förklaring fortfarande gäller (1978).

Del 1. Enkäten till myndigheter

Urval och svarsfrekvens

Enkäten gick ut till ett urval av myndigheter och hälso- och sjukvården under sensommaren 2009. Svarsfrekvensen blev relativt låg, 39 procent. Här resonerar vi kring möjliga orsaker och kring hur resultaten kan tolkas.

Trots att enkäten genomgått en kvalitativ testning i SCB:s regi är det flera frågor som går att tolka på olika sätt. Det är svårt att tolka varför vissa svarspersoner valt att dels inte besvara enkäten i sin helhet och dels hoppa över vissa frågor. Under tidsperioden för enkätinsamlandet ringde dock ett femtontal myndighetspersoner till Statens folkhälsoinstitut och förklarade varför de inte besvarar enkäten. I flera av de öppna svarsalternativen i själva enkäten framgår det också anledningar till varför många hoppat över frågor eller helt valt att avstå. Vid andra samtal och diskussioner med myndighetspersoner utifrån regeringsuppdraget har det också framkommit vissa synpunkter som vi försökt tolka. Det primära bortfallet (61 procent) samt variationerna i svarsfrekvens mellan varje fråga (1–20 svar) kan i huvudsak antas ha att göra med följande aspekter:

1. De svarande känner inte till om nationella minoriteter söker stöd hos myndigheterna, eftersom personer ur grupperna inte själva berättar att de tillhör en nationell minoritet.
2. De svarande gör inte skillnad på nationella minoriteter och andra etniska minoriteter och majoritetsbefolkningen. Det kan finnas kunskapsbrister kring lagstiftningen om nationella minoriteters särställning kopplat till språk och bevarande av kultur i det svenska samhället.
3. De svarande har bristande kunskaper i eller inga direkta rutiner för kvinnofridsarbete generellt och väljer då att avstå från att svara.
4. Urvalet av myndighetspersoner har visat brister och enkäten har i vissa fall hamnat hos ”fel” personer.

Viktigt att ha med sig genom läsningen är dock att dessa resultat endast talar för den här undersökningen och inte är generaliserbara för samtliga myndigheters arbete eller rutiner på grund av den låga svarsfrekvensen. I undersökningen kan man se *tendenser* för eller emot vissa aspekter vilket även förstärks av enskilda svarandes egna ord i de öppna svarsalternativen.

Upplägg av enkätredovisningen

Redovisningen av enkätsvaren kommer att inledas med en tydliggörande bild av vilka som besvarat enkäten, uppdelat på kön och verksamhetstillhörighet. Sedan diskuteras behovet av handlingsplaner relaterat till våldsutsatta kvinnor som tillhör de nationella minoriteterna. Det finns flera andra studier som har gjorts relativt nyligen, till exempel om landstingens riktlinjer för kvinnofrid. Även Sveriges Kommuner och Landsting har

under 2009 kommit ut med en rapport som diskuterar betydelsen av handlingsplaner och riktlinjer.

I nästa avsnitt av redovisningen diskuteras de våldsutsatta kvinnornas synlighet hos myndigheterna: Gör myndigheterna någon skillnad på olika grupper av kvinnor som söker stöd och hjälp? Behövs det generellt stöd till alla utsatta kvinnor eller specifikt utvecklat stöd till vissa grupper? Enkätredovisningen avslutas med bra och dåliga exempel på möten mellan kvinnor ur nationella minoriteter och myndighetsutövare.

När det står *myndigheterna* i texten menas samtliga berörda myndigheter (polis, rättsväsende, socialtjänst och skola) samt den personal inom hälso- och sjukvården som besvarat enkäten. Dessa finns noggrant presenterade under rubriken datainsamling i metoddelen. Innan vi går in på själva enkäten är det dock relevant att se över vilka lagar som styr kvinnofridsarbetet i Sverige.

Lagar som rör kvinnofridsarbete

I socialtjänstlagens 2 kapitel 2§ anges att kommunerna har det yttersta ansvaret för dem som vistas i kommunen. De ska se till att utsatta personer får det stöd och den hjälp som de behöver. År 1998 tillkom en ny paragraf för att ändå tydliggöra socialnämndernas uppdrag.

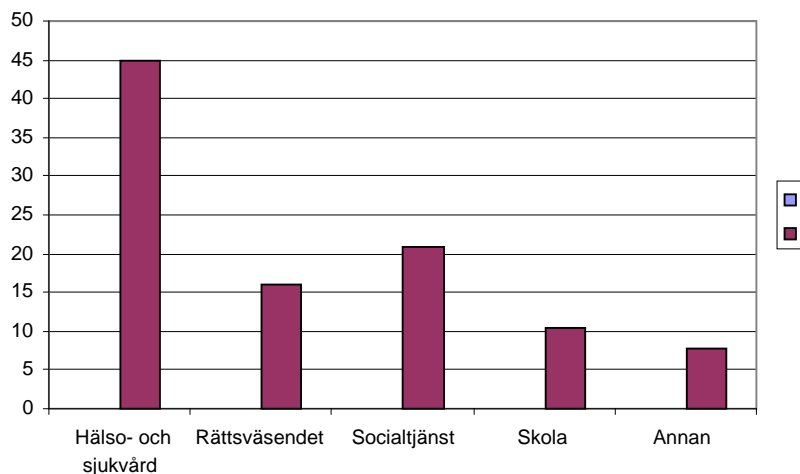
Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Socialnämnden skall särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Socialnämnden skall också särskilt beakta att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott och kan vara i behov av stöd och hjälp. (Socialtjänstlagen 2001:453 5 kap. 11§)

Polisen och rättsväsendet följer flera lagar i sitt arbete mot våld i nära relationer. En ny lag om grov kvinnofridskränkning infördes 1998 och innebär att en person döms för detta om den begått flera straffbelagda gärningar mot en och samma person under en viss tidsperiod, och på detta sätt kränkt personens integritet och självkänsla. Om förövaren är en man som begår detta brott mot en kvinna som han har eller har haft ett förhållande med, är straffet fängelse upp till sex år. Polis eller åklagare som får kännedom om brottet är skyldiga att anmäla det, även om den som blivit utsatt inte vill det (Polisen, 2009).

Vilka besvarade enkäten?

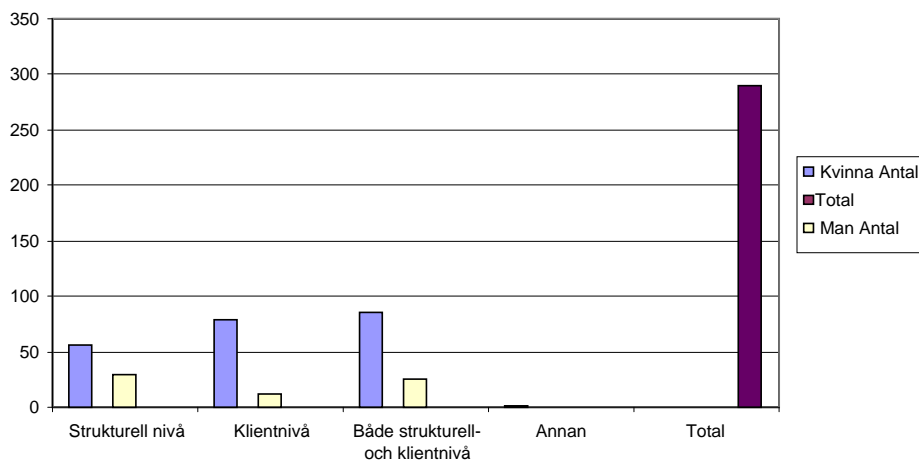
I figuren nedan går det att få en bild över vilka myndigheter som besvarat enkäten. Den högsta svarsfrekvensen har hälso- och sjukvården, och tillfrågade instanser där är gynekologer, tandläkare, akutmottagare, psykologer, sjuksköterskor och även läkare på kvinnokliniker samt vårdcentraler. Det kan snabbt konstateras att fördelningen i svarsfrekvens varierar. De som valt alternativet *annan* är sammanlagt 25 personer. Dessa personer har själva namngett sin position då inget av de färdiga alternativen stämde med deras befattning.

Tabell 2: Andel (i procent) som besvarat enkäten uppdelat på verksamheter

I nästa figur går det att utläsa vilken nivå i organisationen som den svarande tillhör samt könsfördelning på de svarande. Av dem som svarade var 76,9 procent (223 personer) kvinnor och 23,1 procent (67 personer) män. Figuren nedan visar att det är flest kvinnor som tillhör klientnivån (möter utsatta kvinnor direkt) och något fler män som arbetar på ett strukturellt plan (arbetar indirekt med att ta fram policyer, forskning och/eller handlingsplaner samt personer med chefsansvar). Svartalernativet både strukturell nivå och klientnivå hade en liknande representation av könen på något under 40 procent.

Tabell 3: Andel som besvarat enkäten uppdelat på nivå i verksamheten samt kön. Den första blåa stapeln är antal kvinnor och den tredje ljusgula stapeln är antal män.

Resultat av enkäten

Förebyggande arbete

En del i att arbeta med kvinnofridsfrågor är att stoppa våldet, anmäla gärningsmän och arbeta med de våldsutövande männen. Myndigheterna har ett ansvar för att förhindra att nya brott begås och att de kvinnor som utsatts får stöd och skydd. Delar av arbetet mot mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer är förebyggande, eller preventivt, arbete. Det är en grundläggande men utmanande uppgift att verka mot mäns våld mot kvinnor.

Primärpreventivt arbete för jämställdhet

I det primärpreventiva arbetet ligger fokus på att skapa förutsättningar för jämställdhet som utgångspunkt. Det handlar om att motverka våldet i sig innan någon blivit förövare eller offer för våldshandlingar. En del i det primärpreventiva arbetet är att arbeta med flick- och pojkgropper för att förändra normer för identitet, machokultur och makt (SKL, 2009).

Sekundärpreventivt arbete med förövare och utsatta

Det sekundärpreventiva arbetet för kvinnofrid är mer direktrelaterat till förövare och utsatta kvinnor. Det handlar om att erbjuda skyddat boende till kvinnor och barn, ha samtalsgrupper för våldsutövande män (t.ex. IDAP) och utbilda personal om att våga fråga om våld. Även riksomfattande informationskampanjer och kvinnofridslinjer syftar till att hindra återkommande våld i nära relationer och ge stöd. Både primärt och sekundärt preventionsarbete är nödvändigt för att motverka mäns våld mot kvinnor (SKL, 2009).

I enkäten ställdes frågan *Arbetar ni på något sätt förebyggande (primär prevention) för att minska/stoppa våld mot kvinnor i nära relationer?* Avsikten med denna fråga var att se om det inom myndighetspersonernas verksamheter bedrevs något arbete som vände sig mot befolkningen generellt för att motverka våld. Alternativen som angavs gick dock att tolka som både primära och sekundära. Flera svarsalternativ kunde anges i frågan. De tre svarsalternativ som fick flest röster var:

- Genom samverkan mellan myndigheter (191 i antal)
- Genom informationsspridning (135 i antal)
- Genom motiverande samtal (72 i antal)

Det framkom också från de öppna svaren under svarsalternativet *annat* att samverkan även mellan myndigheter och föreningar, nätverk och kvinnojourer är en viktig framgångsfaktor. Det är inte enbart samverkan mellan olika myndigheter som minskar/stoppar mäns våld mot kvinnor.

Ett fåtal handlingsplaner

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) kom i mars 2009 ut med en kartläggning om kvinnofridsarbetet i kommuner, landsting och regioner. I denna konstaterades att kommunerna själva anser att handlingsplaner är en god framgångsfaktor för kvinnofridsarbetet. Det är värt att notera att kommunerna inte är tvingade genom lag att upprätta en handlingsplan för detta syfte, men många kommuner har ändå tagit fram

rutiner och riktlinjer. Enligt en kartläggning av Socialstyrelsen i samarbete med länsstyrelserna från 2005 hade 71 procent av kommunerna sådana handlingsplaner. I detta arbete granskades också de handlingsplaner som fanns och man kunde konstatera att de såg väldigt olika ut. Även benämningarna skiftade från handlingsplan till handbok, åtgärdsprogram, anvisningar och handlingsprogram. En annan viktig reflektion framkom i Socialstyrelsens utredning ”Att ta ansvar för sina insatser”. Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor (SOU, 2006:65), där man gjorde en kvalitativ intervjustudie med personal från 12 kommuner. I studien konstaterades att arbetet med handlingsplaner ibland är överskattat, eftersom det i sig inte säger något om vilket arbete som faktiskt utförs eller kvaliteten på detta. I SKL:s kartläggning sägs avslutningsvis att även kommuner utan handlingsplaner kan ha ett väl fungerande kvinnofridsarbete.

I denna studie har vi ställt följande frågor om handlingsplaner:

1. Om myndigheterna har en handlingsplan eller riktlinje i verksamheten för hur man ska arbeta med kvinnor som är utsatta för våld i nära relationer (70,9 procent svarade ja)
2. Om denna handlingsplan används (55,5 procent svarade alltid och ofta)
3. Om det finns en handlingsplan för personer som tillhör de nationella minoriteterna som är utsatta för våld (alltså inte enbart kvinnor). Här svarade endast 5 procent att de hade en handlingsplan eller riktlinjer specifikt för dessa grupper.
4. Finns det någon specifik handlingsplan eller riktlinje i er verksamhet för hur ni ska arbeta med kvinnor från nationella minoriteter som är utsatta för våld i nära relationer? Sammanlagt 6,1 procent (18 personer) svarade att de har en skriftlig eller muntlig handlingsplan/riktlinje. Hälso- och sjukvården var den enda myndigheten som uppgav att det finns en muntlig handlingsplan/riktlinje. Tabellen nedan visar också att handlingsplaner inom detta område var mest ovanligt inom Socialtjänsten och skolan.

Tabell 4. Andel (i procent) som har svarat att de har handlingsplaner/riktlinjer för kvinnor som tillhör de nationella minoriteterna och som har blivit utsatta för våld i nära relationer (Fråga 7a och 1)

	Hälso- och sjukvård	Rättsväsendet	Socialtjänst	Skola	Annan*	Totalt (antal)
Ja, skriftlig	3,8	8,5	3,2	3,2	4,4	13
Ja, muntlig	3,8	0,0	0,0	0,0	0,0	5
Nej	81,2	74,5	93,6	87,1	91,3	249
Vet ej	11,3	17,0	3,2	9,7	4,4	29
Totalt	100	100	100	100	100	296

* Förteckning över annan se bilaga 2.

Den sista och femte frågan om handlingsplaner var en värderingsfråga. Frågan löd: *Tycker ni att det behövs en specifik handlingsplan/riktlinje för hur man ska arbeta med*

kvinnor från de nationella minoriteterna som är utsatta för våld i nära relationer? Endast 25,1 procent svarade *ja*. 46,2 procent svarade *nej* och 28,7 procent svarade *vet ej*. I tabellen nedan blir det tydligt att hälso- och sjukvården, rättsväsendet och alternativet annan var mest positiva – av dem svarade cirka 30 procent *ja*. Skolan var minst positiv med endast 11 procent *ja*-svarare. Nästan 20 personer som besvarade enkäten valde att inte fylla i denna fråga.

Tabell 5. Andel (i procent) som svarat att de tycker att det behövs en handlingsplan för våldsutsatta kvinnor som tillhör de nationella minoriteterna

	Hälso- och sjukvård	Rättsväsendet	Socialtjänst	Skola	Annan	Totalt (antal)
Ja	29,3	32,6	15,5	10,7	30,4	70
Nej	43,9	41,3	48,3	60,7	43,5	128
Vet ej	26,8	26,1	36,2	28,6	26,1	80
Totalt	100	100	100	100	100	278

Ett resultat som går att utläsa är att myndigheterna i dag inte har speciella handlingsplaner eller riktlinjer för kvinnor som är utsatta för våld i nära relationer och tillhör de nationella minoriteterna. En tredjedel av de tillfrågade är positiva till att skapa sådana handlingsplaner eller riktlinjer och anser att det finns ett behov i deras verksamhet. Två tredjedelar är negativa eller vill inte ta ställning i frågan.

Att söka stöd- utmärker sig de nationella minoriteterna?

Enkäten har inte innehållit någon fråga om prevalens, förekomst av våld, inom de nationella minoritetsgrupperna. Anledning är att det inte skulle gå att få några säkra svar via denna enkät. De fem grupperna av svenska nationella minoriteter är enligt lag inte etniskt registrerade och i de allra flesta fall utmärker sig inte grupperna på så sätt att myndighetspersoner kan avgöra om kvinnan som söker stöd tillhör en nationell minoritetsgrupp eller inte. Grupperna skiljer sig åt sinsemellan, och det finns också skillnader inom grupperna. Olika individer har olika behov och alla människor lever inte under samma livsvillkor. Detta har förstås inte enbart med etnicitet att göra, utan även med kön, ålder, funktionsnedsättningar, utbildningsnivå och sexualitet.

Mot bakgrund av detta resonemang har vi ändå försökt få en fingervisning om hur ofta myndighetspersonerna uppfattat att de mött kvinnor från de nationella minoriteterna. Frågan löd på följande sätt: *Hur ofta har kvinnor tillhörande de nationella minoriteterna sökt stöd/vård/hjälp hos er det senaste året?* De två grupper som flest myndighetspersoner uppgav var sverigefinländare (19,7 procent svarade ofta och ibland) och romer (20,9 procent svarade ofta och ibland). Omkring fem procent svarade att kvinnor från grupperna samer, judar eller tordalingar hade sökt stöd/vård/hjälp det senaste året. Sverigefinländarna samt romerna har alltså upplevts söka stöd oftare än de andra grupperna, eller så har de utmärkt sig på så sätt att myndighetspersonerna lagt märke till deras etniska tillhörighet. Resultatet kan också ha att göra med urvalet av kommuner, eftersom det i vissa fall är vanligare att de nationella minoriteterna bor i vissa delar av landet.

För att ha något att jämföra denna fråga om uppskattad besöksfrekvens med frågade vi vidare om det fanns någon grupp av personer med *utländsk härkomst* som

myndighetspersonerna ofta möter i arbetet med kvinnor som är utsatta för våld i nära relationer (de nationella minoriteterna inkluderar även personer som är nyligen inflyttade till Sverige). Här svarade 31,4 procent *ja*, 45,9 procent *nej* och 22,8 procent *vet ej*. Exempel på vilka dessa utländska grupper är beror i stor grad på kommun, de som nämndes av flest myndighetspersoner var dock kvinnor med *muslimsk tillhörighet*, kvinnor från *forna Sovjetunionen* och *Östeuropa*, kvinnor från *Asien* och *Thailand* samt kvinnor från *Somalia*.

Att göra skillnad eller behandla lika

För att se om det finns några skillnader i hur myndighetspersonerna uppfattar kvinnor från nationella minoriteter och andra kvinnor som söker stöd frågade vi om det fanns någon aspekt i arbetet som skiljde sig åt mellan dem. Svaren kan dock komma att tolkas på flera sätt då ”andra” kvinnor i Sverige även tillhör olika minoriteter. De behov som myndighetspersonerna uppgav behöver inte vara specifika för just nationella minoriteter utan kan även gälla för andra minoritetsgrupper som exempelvis inte har svenska som sitt första språk. De svarsalternativ som rankades högst var

- behov av tolk
- det krävs förmedling av en annan sorts kontakter
- annat: kulturen (synsätt, livsvillkor, hedersproblematik etc.).

Det går inte att ge en rättvis bild i procent av svarsalternativen, eftersom de svarande kunde fylla i flera svarsalternativ. Intressant är dock att det svar som fick näst flest röster (”behov av tolk” fick flest) var svarsalternativet *Nej, ingen skillnad i arbetet*. Man kan dra slutsatsen att ungefär en tredjedel av de svarande anser att kvinnor som tillhör de nationella minoriteterna inte har haft några andra behov av vård, hjälp eller stöd än den övriga kvinnliga befolkningen i Sverige. Språket och behovet av att kunna tolka är den aspekt som understryker skillnad eller variation.

Inför skrivandet av enkäten inkom en fråga som förslag från en företrädare för en av de nationella minoriteternas organisationer: *Hur ofta bemöts (vid det första mötet) kvinnor från nationella minoritetsgrupper som är utsatta för våld i nära relationer av personal som talar kvinnans eget språk inom er verksamhet?* Språkfrågan har länge varit en aktuell fråga, och i de olika förvaltningsområdena runt om i Sverige får i dag enligt lag de nationella minoriteterna söka stöd och hjälp från myndigheterna på samiska, finska och meänkieli. Rätten till hemspråksundervisning och äldreboenden för exempelvis finsktalande har en längre tid debatterats. Som svar på den här frågan fick de svarande uppskatta detta på en skala från *i stort sett alltid* till *i stort sett aldrig*. Viktigt att ha med sig vid en analys av denna fråga är att de flesta av kvinnorna även talar svenska, men som andraspråk. Hälften av myndighetspersonerna svarade att kvinnorna i stort sett aldrig blev bemötta på sitt eget språk vid det första mötet. En femtedel svarade att de utsatta kvinnorna ibland eller sällan blev bemötta på sitt eget språk.

Tabell 6: Andel som svarat hur ofta våldsutsatta kvinnor från de nationella minoriteterna bemöts (vid det första mötet) av personal som talar kvinnans eget språk, redovisat på respektive verksamhet.

	Hälsa- och sjukvård	Rättsväsendet	Socialtjänst	Skola	Annan	Totalt (antal)
I stor sett alltid	6,1	0,0	3,3	6,7	0,0	12
Ofta	3,8	2,1	3,3	0,0	0,0	8
Ibland	10,6	4,2	11,7	6,7	9,1	27
Sällan	16,7	10,4	13,3	3,3	0,0	36
I stort sett aldrig	40,9	64,6	48,3	63,3	59,1	146
Vet ej	22,0	18,8	20,0	20,0	31,8	63
Totalt	100	100	100	100	100	292

Nästa fråga berör myndighetspersonernas uppfattningar om vilka typer av kompetenser som det finns tillgång till inom deras *verksamhet* i arbetet med våldsutsatta kvinnor som tillhör de nationella minoriteterna. Flera svarsalternativ kunde anges i frågan. Vissa svarande har reagerat på ordvalet kompetenser. För att förtydliga detta kan sägas att begreppet kompetenser även inkluderar kunskaper och erfarenheter. De svarsalternativ som högst andel röster var:

- Vi har inga specifika kompetenser.
- Personalen har erfarenhet från tidigare arbeten.
- Vi har inga specifika kompetenser men hyr in vid behov.

Nästan hälften av myndighetspersonerna svarade att de inte har tillgång till några specifika kompetenser för just de nationella minoriteterna. Detta svar stämde sedan väl med resultatet på frågan om det finns tillgång till specifik kompetens hos de *anställda*. 78 procent svarade i fallande skala med början på *i liten grad* till *inte alls*. Endast åtta procent menar att det finns anställda personer som i hög grad har specifik kompetens om dessa grupper av kvinnor.

Tabell 7: Tillgång på kompetenser i de olika organisationerna när det gäller arbete med kvinnor från de nationella minoriteterna som är utsatta för våld i nära relationer, redovisat på respektive verksamhet i procent.

	Hälso- och sjukvård	Rättsväsen- det	Socialtjänst	Skola	Annan
Personalen kan minoritetsspråk	16,4	4,2	14,5	9,7	
Personalen tillhör själva någon grupp	20,2	0,0	11,3	9,7	4,4
Personalen har erfarenhet från tidigare arbeten	14,2	12,5	19,4	12,9	8,7
Personalen har utbildning på området	10,5	8,3	11,3	32,3	8,7
Genomgått fortbildning	5,2	20,8	12,9	12,9	0,0
Inga specifika kompetenser men hyr vid behov	12,7	8,3	17,7	16,1	13,0
Inga specifika kompetenser	53,0	64,6	46,8	51,6	73,9
Vet ej	11,2	6,3	6,5	3,2	8,7

Flera svarsalternativ kunde anges i denna fråga

För att ge en möjlighet för myndighetspersonerna att berätta öppnare om olika möten eller erfarenheter av arbete med kvinnor som tillhör de nationella minoriteterna som blivit utsatta för våld, ställde vi två öppna frågor på temat *bra* eller *mindre bra* möten och insatser. Tanken var att lyfta fram myndighetspersonernas attityder och värderingar i de fall de arbetat direkt med kvinnorna och deras familjer. Sammanlagt 18 procent (49 personer) av 273 svarande angav något exempel. Svaren rymde allt från konkreta exempel på bra möten till mer generella svar kring vad som är viktigt för att arbetet ska bli bra. De tre områden som flest noterade var

- bemötandet av individen (se personen utifrån den enskildes behov, skapa trygghet och kunskap om personens kulturella sammanhang)
- betydelsen av professionell tolk (inte en familjemedlem som tolk)
- samarbete och samverkan mellan myndigheter, med organisationer och inom verksamheters olika delar.

En annan aspekt som återkom i svaren på denna fråga handlade om myndigheternas uppdrag att behandla alla lika. Många myndighetspersoner underströk att de bemöter kvinnor från de nationella minoriteterna på samma sätt som alla andra kvinnor som söker stöd, vård eller hjälp hos dem. Många svarade att det är de individuella behoven som styr stödet. Några ansåg att frågan om bra möten eller insatser inte var relevant, eftersom det är myndigheternas skyldighet att behandla alla på ett professionellt och kompetent sätt. Andra svarande reflekterade över frågeställningen på ett nyanserat sätt.

”Ett bra möte är just ett möte där hänsyn tas till den människans speciella behov och önskemål. Det är alltid den enskilda som är specialist på sig och sitt liv. Det kanske inte alltid går att möta upp i alla delar, men målet ska ändå vara att så långt det är möjligt. Detsamma gäller bra insatser. Dock finns ju tyvärr myndigheter och frivilligorganisationer vars representanter ibland alltför tydligt färgas av fördomar.”

På frågan om ett mindre bra möte var svarsfrekvensen något lägre. Endast 13,4 procent (37 personer) valde att ge något exempel. Även här var synpunkterna mycket varierande. Det framkom många tankar kring generellt dåligt bemötande, men även några färgstarka exempel från svarspersonens verksamhet. De tre aspekter som framkom mest frekvent var

- dåliga tolkar, eller brist på tolkning (bristande tillit för tolken, tar för lång tid att hitta en tolk, mannen/maken agerar tolk)
- fördomar och bristande kunskaper om kvinnans kulturella livsvillkor (bristande respekt hos personal, kränkande bemötande)
- tidsaspekten (kvinnan kommer utanför arbetstid, missar bokade tider och stress uppstår).

Nedan presenteras två exempel på situationer som flera myndighetspersoner varit inne på:

”När en manlig läkare av samma kultur möter kvinnan som varit utsatt. Det bedömdes att kvinnan inte kunde lita på läkaren och blev hämmad i situationen. Läkarbyte gjordes och därmed tog behandlingen onödigt lång tid.”

”Att tala med kvinnan när mannen finns i rummet. Otroligt viktigt att hon får en stund själv och möjlighet att berätta. Jag fick höra om en kvinna som genom sin ögonkontakt försökt få socialtjänsten att förstå att hon var under dödshot, men hon vågade inte yttra detta så länge han fanns i närheten.”

Det är svårt att säga om dessa resultat speglar nationella minoriteter mer specifikt än andra minoritetsgrupper eller majoritetsbefolkningen i Sverige. Mekanismerna kring våld i nära relationer, utsattheten och myndigheternas skyldighet att stödja är desamma oavsett vilken etnisk tillhörighet en kvinna har i Sverige. I de öppna svaren framkommer dock några aspekter som betonar vikten av kulturell förståelse, betydelsen av att samtala på samma språk och förmågan att ge ett individanpassat stöd till kvinnan. Olika människor har skilda behov av stöd beroende på sina livsvillkor och sin historiska kontext, så när det gäller frågorna om bra möten kan det anses otillräckligt att enbart stödja sig på argumentet att alla ska behandlas lika eller likvärdigt. Att svara så kan ses som ett svar på hur det borde vara, inte hur det verkligen är.

Framtiden för det etniska mångfaldsarbetet

Avslutningsvis ville vi få en fingervisning om det finns något intresse hos de tillfrågade myndigheterna att utveckla sitt arbete med kvinnor från de nationella minoriteterna. Svaren visar att det finns en stor osäkerhet kring huruvida det är myndighetens uppdrag att arbeta med frågorna *specifikt*. På frågan om de behöver stöd i det fortsatta arbetet var det nästan lika många som svarade *vet ej* som svarade *nej*. Något fler, 41 procent, svarade *ja*.

Tabell 8: Andel svarande (i procent) om verksamhetens behov av något stöd för att kunna utveckla arbetet med kvinnor från de nationella minoritetsgrupperna som blivit utsatta för våld i nära relationer

	Hälsa- och sjukvård	Rättsväsendet	Socialtjänst	Skola	Annan	Totalt (antal)
Ja	40,9	43,8	48,3	30,0	30,4	117
Nej	23,6	20,8	25,9	50,0	43,5	80
Vet ej	35,4	35,4	25,9	20,0	26,1	89
Totalt	100	100	100	100	100	286

Socialtjänsten är den verksamhet som nästan till hälften angav att de önskar ett framtida stöd för att utveckla sitt arbete med de nationella minoriteterna. Skolan är den instans där hälften av de svarande svarade nej till ökat stöd. 101 svars personer tog också chansen att själva beskriva vilken typ av stöd de i så fall skulle vilja ha. Åsikterna gick i många fall isär, men sammantaget framkom det några huvuddrag. Tre grunddrag från de öppna svarsalternativen var

- ökad kompetens om de (nationella) minoriteternas kulturer (levnadsvillkor, definition av grupperna, religioner, kulturkrockar, hedersproblematik)
- generell utbildning om minoriteter och kvinnofrid samt specifik utbildning tillsammans med företrädare från minoritetsgrupperna (spetskompetens hos vissa vs generell kompetens hos alla)
- handledning och konsultstöd vid behov.

En majoritet av de svarande önskar utbildning och upplever ett behov av kunskaper om etnisk mångfald relaterat till patriarkat och levnadsvillkor. Det finns dock ingen enighet om på vilket sätt detta skulle genomföras. Ska vissa individer på myndigheterna ha spetskompetens och utbilda andra eller bör samtliga inom verksamheten ha en grundläggande förståelse för etnisk mångfald? Ska alla kommuner och socialtjänster runt om i landet gå liknande utbildningar och kunna erbjuda samma stöd, när många av de svarande inte anser att de möter kvinnor från de nationella minoriteterna regelbundet? Tre exempel nedan från de öppna svarsalternativen ger en bild av hur åsikterna varierar.

”Föreläsningar i alla ära – men de ger för lite i utbyte. Att få kontakt med en person (handledare) som kan träffa en viss given grupp tandvårdspersonal över tid t.ex. 6–12 månader, kan ge bra utdelning. Träffarna kan innehålla ett litet teorimoment och ett litet kliniskt moment; det vill säga tandvårdspersonalen berättar om ett möte med en utsatt kvinna. För att lärande ska ske behöver både teori och klinik/reflektion ske vid samma tillfälle och vara regelbundet återkommande.”

”Information om hur minoritetsgrupperna själva ser på våld i nära relationer och vilka önskemål de har kring bemötande etc.”

”Både ja och nej. Problemen med våld i nära relationer är generella oavsett grupptillhörighet. Att arbeta med den enskilde personen i det akuta läget hanterar vi väl. Men att arbeta förebyggande på ett strukturerat sätt ifrån tidig skolålder eller ut mot föreningar kräver resurser som kanske är öronmärkta. Här gäller målgruppen alla kvinnor och inte bara de från nationella minoritetsgrupper. Det är viktigt att bygga en generell kompetens som håller över tid och inte blir beroende av att några enstaka personer får spetskompetens på minoritetsgrupper.”

Att så många svarade *vet ej* och *nej* på frågan om önskat framtida stöd har troligen att göra med att myndighetspersonerna önskar ett generellt ökat stöd till kvinnofridsarbetet. Detta resonemang stämmer väl överens med de synpunkter som inkommit även på den sista frågan där vi undrade om det fanns något ytterligare att tillägga. Även på frågan om bra möten och insatser framkom det att många svars personer ser till individen och inte till etnisk tillhörighet i bemötandet. Denna aspekt kan ha påverkat utfallet i enkäten på ett negativt sätt, då fler valt svarsalternativen *nej* eller *vet ej* framför alternativet *ja* till riktade insatser, utbildningar eller handlingsplaner för just de nationella minoriteterna. Att så många svarade *nej* på den här frågan kan alltså med stor rimlighet innebära att många av de tillfrågade myndighetspersonerna ser positivt på ökat stöd för kvinnofrid generellt men inte enbart med inriktning mot de nationella minoriteterna. Detta leder sedan vidare till en diskussion om huruvida man ska särbehandla vissa grupper framför andra. Skapas ett stigma där fokus hamnar på och befäster upplevda etniska skillnader i stället för att förebygga och motarbeta våldet i sig?

Enkätens avslutande fråga erbjöd de svarande myndighetspersonerna att öppet reflektera över enkäten och sakområdet. 79 svarande tog tillfället i akt att tycka till. En majoritet ansåg att de sällan eller aldrig kommit i kontakt med kvinnor från de nationella minoriteterna och att de därför hade haft svårt att fylla i enkäten. Om de hade varit i kontakt med kvinnor från dessa fem grupper så upplevde många myndighetspersoner att de varit ovetande om det. Andra uppgav anledningar till att man inte arbetar specifikt med kvinnor från de nationella minoriteterna, exempelvis följande:

”Vi håller på med ett jättestort projekt gällande våld i nära relation. Det är många stora bitar som fattas när det gäller funktionshindrade och äldrevård. Vi behöver ta fram riktlinjer till dem i första hand.”

”Tandvården behandlar säkert även dessa kvinnor men de är inte hos oss i den egenskapen utan mer som en vanlig patient – ett ej uppmärksammat problem inom tandvården.”

”I mitt område har jag nog uppfattningen att det är fler kvinnor från andra minoritetsgrupper än de nationella som råkar ut för brott i nära relationer.”

Av de öppna svaren kan man utläsa att arbetet med kvinnor från de nationella minoriteterna är en fråga om prioriteringar, okunskap om kvinnofridsfrågor, ekonomi och individanpassat stöd framför kategorisering i grupper. Det framkom också i flera svar att andra typer av grupper (personer med funktionsnedsättning, kvinnor med utländsk bakgrund) upplevs vara utsatta för våld i större omfattning än de nationella

minoriteterna. Enligt SCB:s ULF-undersökning (2007) är inrikesfödda kvinnor med en utrikesfödd förälder mer utsatta för våld i allmänhet än inrikesfödda kvinnor med inrikesfödda föräldrar. I Socialstyrelsens betänkande Att ta ansvar för sina insatser (SOU, 2006:65) menar man att det inte säkert går att säga att kvinnor med utländsk bakgrund är mer utsatta för våld än kvinnor från majoritetssamhället. Kvinnor med utländsk bakgrund är ingen homogen grupp, och vissa har bott hela sina liv i Sverige medan andra just anlänt. Detta innebär att behoven av stöd ser olika ut. Vissa kvinnor kan behöva praktiskt stöd, tolk och på grund av tidigare erfarenheter av myndighetsutövning vara rädda för nya myndighetskontakter. Andra har inte alls den typen av behov eller problem. Hur som helst är det viktigt att inte förklara våldet med kvinnans etniska tillhörighet då detta lätt blir stigmatiserande och själva utsattheten för våld kan bli sekundär. Detta gäller i hög grad även de nationella minoriteterna.

Socialstyrelsen har i sitt regleringsbrev för 2009 fått uppgiften att

”beskriva hur socialtjänstens individ- och familjeomsorg (IFO) arbetar med brukare där kulturell bakgrund, bristande kunskaper i det svenska språket eller bristande kunskaper om det svenska samhället utgör en utmaning för verksamheten. Socialstyrelsen ska ge förslag på hur verksamheten kan utvecklas mot bakgrund av tillgänglig kunskap på området. I uppdraget ingår även de nationella minoriteternas behov av stöd och insatser. Uppdraget ska redovisas senast den 5 juni 2010”.

Ola Florin på Socialstyrelsens familje- och individenhet (personlig kommunikation, 2009-11-02) uppger att Socialstyrelsen under 2009 bland annat har kallat en fokusgrupp med socialtjänstrepresentanter från fem kommuner under temat kulturell mångfald som utmaning i IFO:s arbete med våldsutsatta kvinnor och barn. Den 1 december 2009 presenterades också slutrapporten Att uppfylla samhällsansvaret där Socialstyrelsen ger ett förbättrat kunskapsstöd till landets socialtjänster i fråga om våldsutsatta kvinnor och barn som har bevittnat våld. I juni 2010 kommer även en handbok som tillsammans med nya allmänna råd ska stärka arbetet.

”Socialstyrelsens nya allmänna råd syftar till att ge nämnden stöd för verksamhet på övergripande nivå och individnivå. Råden spänner över hela socialtjänsten och framhäver vikten av ansvar för alla grupper inklusive kvinnor med missbruksproblem, kvinnor med funktionsnedsättning, kvinnor med utländsk bakgrund och äldre kvinnor.” (Socialstyrelsen, 2009)

Sammanfattande slutsatser av enkätstudien

Mäns våld mot kvinnor är ett globalt jämställdhetsproblem. Samverkan mellan myndigheter samt samverkan mellan kvinnojourer och andra frivilliga organisationer beskrivs i enkäten som bra sätt att verka förebyggande mot mäns våld mot kvinnor.

Ett resultat som går att utläsa från enkäten är att myndigheterna i dag inte har speciella handlingsplaner eller riktlinjer för kvinnor som är utsatta för våld i nära relationer och tillhör de nationella minoriteterna. En tredjedel av de tillfrågade är positiva till att skapa handlingsplaner/riktlinjer och anser att det finns ett behov i deras verksamhet.

De grupper som upplevts söka stöd oftare än de andra grupperna var sverigefinnarna och romerna. Detta resultat kan tolkas som att de antingen sökt stöd oftare, är fler till antal i regionen eller att de har utmärkt sig på så sätt att deras etniska tillhörighet noterats.

För att se om det finns några skillnader i hur myndighetspersonerna uppfattar kvinnor från nationella minoriteter och andra kvinnor som söker stöd frågade vi om det fanns någon aspekt i arbetet som skiljde sig åt mellan dem. Det alternativ som fick flest röster var *behovet av tolk*, och på andra plats kom alternativet *nej, ingen skillnad i arbetet*.

Gällande bemötande på modersmålen så uppgav hälften av myndighetspersonerna att kvinnorna *i stort sett aldrig* blev bemötta på sitt eget språk vid det första mötet.

Nästan hälften av myndighetspersonerna svarade i enkäten att de inte har tillgång till några specifika kompetenser för just de nationella minoriteterna. Endast 8 procent menar att det finns anställda personer som har kompetens om dessa grupper av kvinnor *till hög grad*. Bemötandefrågor och betydelsen av professionell tolk kom högst upp på listan av vad som är viktigt för att mötena med kvinnorna ska bli bra. Dåliga tolkar och brist på tolkar samt fördomar och bristande kunskaper om kvinnans kulturella livsvillkor kom fram som exempel på mindre bra erfarenheter i arbetet.

Avslutningsvis kan det sägas att enkätsvaren visar att det finns en stor osäkerhet kring huruvida det är myndighetens uppdrag att arbeta med frågorna om nationella minoriteter och utsatthet för våld *specifikt*. På frågan om de behöver stöd i det fortsatta arbetet svarade nästan lika många *vet ej* som *nej*. Något fler, 41 procent, svarade *ja*. En majoritet av de svarande ansåg att de aldrig eller sällan kommit i kontakt med kvinnor från de nationella minoriteterna och att de därför hade haft svårt att fylla i enkäten.

Del 2. Våldsutsatta kvinnors erfarenheter av bemötande från myndigheter

Upplägg av intervjustudien

Det har varit en tidskrävande och utmanande uppgift att möta och samtala om våld med våldsutsatta kvinnor som tillhör de nationella minoritetsgrupperna. Informanternas berättelser är personliga och handlar ofta om plågsamma händelser som vänt upp och ner på dessa kvinnors liv, tillit och ekonomi. Intervjumaterialet innehåller mer information än vad som ryms i uppdraget och vi har valt att avgränsa redovisningen till att gälla det bemötande som kvinnorna fått när de sökt hjälp och stöd hos olika myndigheter (polis, rättsväsende, skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård).

Analysen är beskrivande och ligger nära informanternas egna utsagor. Tolkningarna bygger delvis på teorier om intersektionalitet eftersom en diskussion om nationella minoriteters upplevelser av våld enbart utifrån ett etniskt perspektiv riskerar att bli missvisande. Gruppernas positioner i samhället varierar både inom och mellan grupperna. Det finns även stora skillnader när det gäller utbildningsgrad, hälsotillstånd, etniskt ursprung, socialt nätverk och geografisk tillhörighet som måste tas i beaktande.

Definition av våld i den här studien är fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld samt hot om våld.

Presentation av informanterna

Informanternas bakgrunder är mångskiftande. Deras familjesituationer, konsekvenser av våldet och erfarenheter av myndigheter såg mycket olika ut. För vissa av de intervjuade kvinnorna låg våldet flera år tillbaka i tiden medan det för andra precis var avslutat. Några av kvinnorna levde under skyddad identitet. För dem hade konsekvenserna av våldet blivit mycket stora och var på så sätt ständigt närvarande. Kvinnorna kom från hela Sverige och flera av dem har flyttat omkring och hade därmed erfarenhet från flera olika myndighetsutövare. Sammanlagt genomfördes 24 intervjuer varav åtta helt på finska. Tio av kvinnorna hade akademisk utbildning och sammanlagt fanns 29 barn under 18 år som var brottsoffer på samma sätt som sina mammor.

Redovisning av intervjustudiens resultat

Bemötande - en fråga om respekt och tillit

Både socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen understryker betydelsen av alla människors lika värde oberoende av funktioner i samhället. Det är på så sätt en humanistisk lagstiftning.

”Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.” (1 kap. 1§ SoL)

”Vården ska ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet.” (2§ HSL)

Kommunikation och bemötande är viktiga frågor inom både socialtjänst, omsorg, rättsväsende och skola. Ordet *bemöta* kan innefatta hur man uppträder mot, behandlar och uppför sig mot någon. Begreppet kan också ses som en ömsesidig relation, en inställning människor har till varandra samt samhälleliga eller statliga sätt att uttrycka sig i till exempel lagar (SOU 1999:21). I den här intervjustudien ses bemötande som en ömsesidig relation där statliga myndigheter utgör en part och våldsutsatta kvinnor en annan. Detta innebär förstås inte att båda dessa parter har samma förutsättningar i fråga om befogenheter eller makt, då en enskild individ är underordnad vid myndighetsutövning.

Ett bemötande har alltid en avsändare och en mottagare. De våldsutsatta kvinnorna gick in i mötet med myndigheter med vissa förväntningar på utfallet. En majoritet av de intervjuade kvinnorna talade om att de hade haft en någorlunda stor tilltro till myndighetssverige innan de själva var tvungna att söka stöd och hjälp. Förväntningarna på stödet beskrevs som rimliga och realistiska. Kvinnorna ville bli tagna på allvar, få veta sina rättigheter och alternativa tillvägagångssätt. De ville bli bemötta med empati och få stödsamtal på sitt eget modersmål samt få praktisk hjälp med flytt. Slutligen har flertalet talat om att kunna få ett skyddat boende utan att behöva betala för det själva samt önskan om beskydd mot den våldsutövande mannen. Det som framkom väldigt tydligt i de våldsutsatta kvinnornas utsagor är att många myndighetspersoner och sjukvårdspersonal inte frågar om kvinnan är utsatt för våld, trots att det i vissa fall fanns synliga bevis på detta. Myndighetsbemötandet upplevdes som övervägande negativt även om enstaka kvinnor berättar om positiva erfarenheter. Den instans som kvinnorna från samliga minoritetsgrupper kritiserade mest var socialtjänsten. När det gäller polisen, rättsväsendet, skolan och hälso- och sjukvården går meningarna isär och det finns stora variationer av upplevelser.

Socialtjänsten: Skapa förnyat förtroende genom större empati och professionalism

Mötet mellan våldsutsatta kvinnor och socialtjänstpersonalen beskrevs som väldigt individberoende. Bemötandets kvalitet berodde till stor utsträckning på vilken handläggare som kvinnorna träffat på. Ibland har ärenden kommit till en annan handläggare eller en enhetschef, och då har mötet fungerat bättre. Många av kvinnorna berättade om erfarenheter av negativt bemötande och direkta tjänstefel från socialtjänstens personal. Vad som också framgår är att kvinnornas tillit till socialtjänsten minskade i samband med handläggningen. Flera kvinnor beskrev en rädsla för att berätta om vad som hänt och en oro för att informationen skulle sprida sig till obehöriga eller inom den egna minoritetsgruppen. Vissa kvinnor beskrev hur de är rädda att bli ”stämplade” av personalen på grund av olika funktionsnedsättningar, arbetslöshet och sjukdom. En kvinna menade att ”*har man inte ett yrke, så tar man fan inte en på allvar. Det är bara så.*” Många av de informanterna beskrev att det finns en skam i att behöva gå till ”socialen”.

Kvinnorna som sökte stöd beskrev sina förväntningar på socialtjänstens agerande i form av tydlighet, god information, ekonomisk rådgivning, beskydd och stöd i vårdnadskonflikter. Det handlade om akuta lägen där de hjälpsökande hade höga förväntningar på snabb och empatisk handläggning, något som oftast inte infriades. Krockarna mellan de våldsutsatta kvinnornas förväntningar och socialtjänstens agerande beskrevs som förödande för individen. En kvinna berättade att myndighetsutövandet var *”så dåligt som det någonsin kan vara. Och jag förstår att det är olika på olika ställen men det här är under all kritik”*.

Bristen på tillit återkom också i erfarenheterna av vårdnadstvister. Flera kvinnor berättade hur de anser att socialtjänsten tagit mannens parti eller visat större tilltro och hänsyn till hans situation än till kvinnans. Detta ska ha visat sig även i samarbetsamtalen genom uttalanden som *”det var ju så synd om honom...”* Socialtjänstens företrädare beskrevs även som maktmissbrukande och ibland som hotfulla. En majoritet av kvinnorna beskriver en oro över att förlora sina barn som ett resultat av ett misslyckat möte med socialtjänsten. En av informanterna berättade om hur handläggaren bandade samtalet utan att hon visste om det samtidigt som handläggaren utsatte kvinnan för stor press genom att fråga om hennes barn.

”Jag kunde säga som så att de behandlade mig väldigt tjänstemannamässigt, att det var väldigt korrekt... på det sättet att jag rent var rädd att barnen skulle tas ifrån mig. Det blev så förskräckligt, det där utfrågandet... Och så sa hon aldrig att hon hade en mikrofon.”

En annan kvinna beskrev sin tidigare våldsutövande man i relation till mötena med socialtjänsten:

”han är jätteduktig på att, han vet precis vad han ska säga, så jag tror att han har duperat den här socialtjänsten ... alltså i vissa fall tror jag absolut inte att det är ett barns rätt att ha en förälder, men att ha en förälder som funkar så himla dåligt, det är ju snarare ett straff.”

Flera andra kvinnor beskrev hur de upplevde att handläggaren satte större tilltro till den våldsutövande mannens historia, vilket bidrog till ökad oro och rädsla.

Kvinnorna upplevde att de vid många tillfällen fått ”tjata” och ”kämpa” sig till hjälp – det beskrevs inte som någon tillgänglig och enkel process att bli trodd och få stöd. Flertalet av de intervjuade kvinnorna berättade också att socialtjänsten inte följde upp vad som har hänt och i vissa fall kände de inte till att våldet fortsatte. *”Jag vet inte varför. Det är kanske enklare att vara tyst”* sa en av kvinnorna när det talades om bristen på uppföljande samarbetsamtal och återkoppling till åtgärder.

Kvinnorna kunde på ett ganska konkret sätt redovisa vilka brister de såg i socialtjänstens agerande. Det framkom även annan kritik genom intervjuerna, i varierande grad. Här sammanfattas den i några punkter:

- beslut ges muntligt och går därför inte att överklaga
- ingen information om alternativa tillvägagångssätt
- dåligt med platser på kommunens skyddade boenden, hänvisas direkt till ideella kvinnojourer

- otydlighet kring vem som ska betala övernattningar på skyddat boende
- bristande rutiner för ekonomiskt bidrag för inköp av kläder, hygienartiklar och husgeråd
- bristande samverkan med andra myndigheter och organisationer. Vem tar ansvar?
- enskilda handläggares bristande empati och svårigheter att kommunicera om våld
- fördomsfulla bilder av misshandlade kvinnor och dåliga kunskaper om mäns våld mot kvinnor.

Polisen och rättsväsendet: Öka trovärdighet och skaffa kunskaper om våldets mekanismer

En fråga som har återkommit kontinuerligt i intervjuerna är huruvida våldet är anmält till polisen. Eftersom flertalet av de intervjuade kvinnorna har blivit utsatta för olika typer av våld flera gånger under en lång period har det visat sig att de flesta brotten inte är anmälda. Ungefär hälften av kvinnorna hade anmält ett eller flera brott till polisen. De som valt att inte göra det berättade om en rädsla för vad anmälningen kan leda till i form av konsekvenser för familj och barn, men också om en rädsla för själva myndighetsutövaren. Några av kvinnorna berättade om tidigare erfarenheter från möten med polis i Sverige eller utomlands som gör att de väljer att inte ta kontakt. Den bristande tilltron beskrevs också i termer av historiska erfarenheter, upplevelser som kvinnorna inte alltid själva varit med om men som minoritetsgruppen utsatts för tidigare. *”Man känner att man är ingenting värd”* sammanfattade en kvinna mötet med en patrullerande polis på gatan. Några av kvinnorna menade att polisen var misstänksam och hade många fördomar om dem på grund av deras minoritetstillhörighet, till exempel *”nu bråkas det igen”*.

De intervjuade kvinnorna som mött polisen direkt efter att brott begåtts beskrev emellertid oftast mötena som övervägande positiva. Polisen var *”myndighetsaktiga”* men *”välutbildade”* och i vissa fall vänliga och förstående. De mest problematiska situationerna uppkom när kvinnorna var hotade och försökte få polisen att komma till bostaden trots att mannen inte begått någon fysisk våldshandling vid det aktuella tillfället. Kvinnorna möttes då av attityden *”det måste hända något först”* innan polisen kunde rycka ut. *”De brydde sig inte”* menade en kvinna och en annan upplevde inställningen att *”det inte var deras (polisens) problem”* när mannen hotade att skada sig själv. Några kvinnor berättade om hur de på grund av påtryckningar och stress vid tillfället även tagit tillbaka sina anmälningar, och en kvinna vittnade även om hur hennes anmälan *”försvann”* och inte fanns registrerad en tid efter att brottet begåtts.

Möten med rättsväsendet (advokater, tingsrätten och länsrätten) beskrev kvinnorna som både positiva och negativa. Flera av kvinnorna hade omfattande erfarenheter av rättegångar och den rättsliga processen, medan andra uttryckte ett behov av mer stöd och gärna ett ombud som talar samma språk som kvinnan. Sättet kvinnorna talade om rättsväsendet på varierade mycket. En kvinna använde ordet *”katastrof”*. En annan kvinna menade att länsrätten inte såg effekterna av sina beslut i praktiken och att de hade bristande kunskaper om våldets mekanismer. Hon menade att det blir *”tokigt rent juridiskt”* när den våldsutsatta kvinnan manipuleras, är i beroendeställning och utsatt för utpressning av mannen. Kvinnorna berättar även om hur utredningar har lagts ned i brist på bevisning och hur detta har uppfattats som brist på engagemang.

Sammanfattningsvis var det följande aspekter som var mest frekventa i kvinnornas berättelser:

- Många kvinnor vågar inte anmäla, polisen bör vara mer stödjande i anmälningsprocessen
- På grund av historiska och internationella erfarenheter av polisen hos kvinnorna är ett förtroendeingivande bemötande extra viktigt.
- Ta hot om våld på allvar
- Önskan om att få välja eget ombud vid rättegångar
- Utbildning behövs om våldets mekanismer och kunskaper om etnisk mångfald

Ny rapport om offers erfarenheter av våld

Brottsförebyggande rådet (Brå) har under 2009 kommit ut med rapporten ”Våld mot kvinnor och män i nära relationer – Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakter med rättsväsendet”. Rapportens resultat vilar på den omfattande Nationella trygghetsundersökningen (NTU) där förekomsten av våld i nära relationer (där kvinnor är offer) under det senaste året beräknas till 1,2 procent. Andra intressanta resultat som stämmer med den här studiens iakttagelser är att endast drygt en fjärdedel av det rapporterade våldet har anmälts till polisen och att 60 procent av de människor som haft kontakt med polisen i samband med relationsvåld har goda erfarenheter av mötet. Anledningar till att inte anmäla brott i nära relationer uppges vara att den intervjuade känner gärningsmannen, att polisen inte kan göra något och att personen inte vågar anmäla. Av de intervjuade som varit utsatta för våld i nära relationer upplevde 40 procent att de haft ett behov av stöd som inte fanns att få. I intervjuerna har det även framkommit att flera utredningar har lagts ned i brist på bevisning och detta har uppfattats som en nonchalans av flera kvinnor. Resultaten i undersökningen visar också på brister i samhällets beredskap att behandla alla lika (Brottsförebyggande rådet, 2009). Brå har även gjort en undersökning om polisens arbete, Polisens utredningar av våld mot kvinnor i nära relationer (Brottsförebyggande rådet, 2008).

Hälso- och sjukvården: Våga fråga, dokumentera och ta det lugnt

Inom temat hälso- och sjukvården ingår beskrivningar från möten med läkare, barnmorskor, psykologer, distriktssköterskor, tandläkare, kuratorer samt sjuksköterskor på skolor och från hälsocentraler. Upplevelserna av sjukvården varierade i hög grad och ibland var det dålig samverkan mellan de inblandade myndigheterna som gjorde upplevelsen negativ. Andra svagheter i sjukvårdens bemötande, liksom i möten med polis och socialtjänst, är bristande kommunikation och bristfällig information om vad som kommer att hända. Flera kvinnor berättade exempelvis om hur de upplevde förhören av polis på sjukhuset som mycket tunga och ansträngande, då de var i mycket dålig kondition vid det tillfället.

Personalen inom sjukvården beskrevs som alltifrån ”professionella” och ”skapar trygghet” till ”stressade” och ”skeptiska” vilket tyder på varierande erfarenheter. Flera av kvinnorna har haft den mesta kontakten med läkare via telefon för att få smärtstillande eller lugnande tabletter utskrivna. Det framgår också att vissa kvinnor undvikit att söka hjälp inom sjukvården på grund av skam för det som har hänt, men också för att bemötandet och kommunikationen brustit. En kvinna berättade att hon ”inte fick någon bra respons, förstår inte resonemanget”.

Ett återkommande tema i intervjuerna var personalens rädsla för att se att kvinnan var utsatt för upprepat våld eller våga fråga om familjesituationen och relationen till partnern. Flera av de intervjuade kvinnorna ifrågasatta också hur sjukvården handskats med anmälningsskyldigheten. Några av dem uppgav att de dels berättat om våldet vid undersökningen medan andra hävdade att det inte kan ha undgått läkaren eller sjuksköterskan vad som orsakat hennes skador. Trots detta lät personalen kvinnan lämna sjukhuset utan att prata med henne. En kvinna berättade om sin negativa erfarenhet av vården: ”... och så många blåttiror och sjukhusvistelser. I ett läge angav jag honom också, den här personen. Men man trodde inte på mig. Läkaren tog mig inte på allvar ... istället lät han mig fara hem.” En annan kvinna beskrev hur stressad hon var under sjukhusvistelsen men att hon efteråt insåg att personalen borde ha lugnat ned henne innan hon fick åka hem. ”Man hade kunnat bromsa lite grann och sagt att vi sköter om dig tills du är i ordning och du kan fara sen ... Jag for som på flykt från världen”.

Det framkom tydligt av intervjuerna att mötena med barnmorskorna varit övervägande positiva och att barnen fått bra stöd hos psykologer och kuratorer. När det gäller konkreta åtgärder så nämnde kvinnorna framför allt vikten av att:

- Skadorna blir ordenligt dokumenterade.
- Mannen inte tillåts vara med i undersökningsrummet
- Personalen vågar fråga om hemförhållanden.

Skolan: Motverka fördomar

Skolan nämndes ofta mer perifert i intervjuerna och då kopplat till barnens snarare än till kvinnornas egen situation. De problem som berördes handlade främst om rätten till utbildning samt den risk för negligering av mobbning som etnisk tillhörighet kan medföra. I enkätstudien framkom det att viss skolpersonal inte vet om eleverna tillhör en nationell minoritetsgrupp och i enstaka fall menade också personalen att det inte fanns så stor representation av nationella minoriteter i deras område.

Romernas situation måste ses i sitt historiska sammanhang, då de inte varit välkomna i den svenska skolan. Detta visade sig vara något som hänger kvar i systemet, när en av informanterna i den romska gruppen nämnde att hon endast gått tre år i grundskolan. Hon fortsatte sedan i vuxen ålder, men kände att hon betraktades som ”bråkmakare”.

Samernas kulturella tillhörighet blev tydlig med berättelser från den så kallade ”nomadskolan”, där eleverna blev utsatta för mobbning av elever från en helsvensk skola. Berättelser om mobbning inom skolan i den samiska gruppen visade två olika sidor. En kvinna var odelat positiv och menade att ”det positiva var ju att det fanns myndighetspersoner som tog tag i det”. Andra kände sig inte tagna på allvar vid problem/mobbning och upplevde inte att personalen på skolan sett allvaret i situationen eller velat prata om den (gällde andra skolor än nomadskolan).

I den tornedalska gruppen verkade kontakten med skolväsendet ha fungerat bra. I den judiska intervjun nämndes ingenting om skolan.

I den sverigefinska gruppen fick en informant inte tvåspråkighetsundervisning till sitt barn på begäran. Hon kände sig också negligerad i och med att skolan inte gav henne samma information som hennes före detta partner om aktiviteter och dylikt. Den före detta partnern fick också ensam bestämma om byte av skola för barnen utan kvinnans godkännande.

Även om kvinnorna inte så ofta nämnde att de hade problem med skolan så var de problem som nämndes desto allvarligare. Främst då exemplet med informanten som endast gick tre år i grundskolan. För det andra informanten som berättade att nomadskolans elever blev mobbade just för att de gick i nomadskola. De behov av konkreta åtgärder som informanterna nämnde var sammanfattningsvis:

- Skolan bör ansvara för att föräldrarna tilldelas samma information om barnet.
- Modersmålsundervisning ska finnas tillgänglig.
- I fallet där romska barn inte deltar i undervisningen bör skolan hitta sätt att få föräldrar att komma till skolan inledningsvis. Exempel som getts är framträdanden med elever där föräldrarna är välkomna att vara åskådare.
- Skolan bör motverka fördomar.

De ideella kvinnojourerna: En uppskattad resurs

Många av de våldsutsatta kvinnorna har blivit hänvisade till de ideella kvinnojourerna för att få stöd och hjälp. De kommunala skyddade boendena beskrevs som få och redan fullsatta. Kvinnojourerna fick i och med detta ett stort ansvar. Vem som betalade kostnaden för övernattande kvinnor och barn verkade variera mellan kommunerna. De intervjuade kvinnorna berättade att de ibland förväntades betala kostnaden själv med sina sparpengar medan andra kommuner beviljade ett visst antal nätter.

I intervjuerna framkom många mycket positiva synpunkter om kvinnojourernas arbete. Det beskrevs som en positiv upplevelse att få en fristad med tillgång till både praktisk hjälp och psykiskt stöd. Drygt hälften av de intervjuade kvinnorna uppgav att de någon gång besökt en kvinnojour. Kvinnorna beskrev att de känt tillit till personalen och att barnen hade upplevt boendet som tryggt. Att kvinnojourerna även hjälpte till med att ta myndighetskontakter var viktigt eftersom det beskrevs som en svår och tung uppgift. En aspekt som lagts fram är att kvinnojourerna ofta står för det stöd som de våldsutsatta kvinnorna förväntat sig från socialtjänsten. Bemötandet de fick från personalen var inte ifrågasättande eller värderande, och kvinnojourerna beskrevs inte som avvisande i sitt bemötande på samma sätt som exempelvis socialtjänsten. En kvinna berättade att stödet från personalen på jouten var det som gjorde det möjligt för henne att lämna sin man. En annan kvinna beskrev att personalen hjälpte henne att hämta sina ägodelar och gav henne dagliga stödsamtal under en mycket kritisk period av hennes liv: ”*De har redan erfarenhet av liknande situationer*”, menade hon. Av de flesta kvinnorna beskrevs personalen som lyssnande och stödjande, och av någon rent av som ”en vän”.

Men det fanns också kvinnor som framförde en tveksamhet mot att ta kontakt med kvinnojouren på grund av brist på tillit till personalens tystnadsplikt främst i små städer där alla känner alla. Några kvinnor beskrev svårigheter med att få ett skyddat boende snabbt, att köerna var långa och att man måste söka över hela Sverige för att kunna få en

plats. De romska kvinnor som sökt stöd hos en jour berättade också att de upplevt det som svårt att få tillträde på grund av sin romska tillhörighet.

Likheter och skillnader mellan grupperna

Fel kön, fel språk, fel krav

I redovisningen av enkäten till myndigheter ställde vi oss frågan om kvinnor som tillhör de nationella minoriteterna har andra behov eller blir annorlunda bemötta på grund av sin minoritetsstatus. Vi konstaterade att myndighetspersonerna ofta inte känner till om en kvinna tillhör en nationell minoritet, och om de känner till det ”behandlar [de] alla lika”, menade många som besvarade enkäten. Nu närmar vi oss denna frågeställning igen, men utifrån de våldsutsatta kvinnornas perspektiv och berättelser. Har etnisk tillhörighet någon betydelse för vilket bemötande en kvinna får och har en kvinna som tillhör de nationella minoriteterna i Sverige andra behov och krav på myndigheterna än kvinnor från majoritetsbefolkningen?

Utifrån de intervjuer vi har gjort går det rent översiktligt att svara *delvis* på ovanstående fråga. Den kritik som framkommit mot både socialtjänsten, polisen och rättsväsendet samt hälso- och sjukvården verkade vara tämligen generell för samtliga våldsutsatta kvinnor. Det fanns emellertid några områden som specifikt pekade på brister i hänsynen till etnisk mångfald i Sverige.

En sverigefinsk kvinna sammanfattade situationen när hon beskrev sina kontakter med socialtjänst, rättsväsende och skola med orden ”*man är av fel kön, man pratar fel språk, man ställer fel krav*”. Detta uttalande beskriver inte bara språkets betydelse för den nationella minoritetstillhörigheten utan ger också en bild av den gemensamma underordning som det innebär att vara kvinna och utsatt för våld. Betydelsen av att få tala sitt eget språk betonades i intervjuerna och det var främst samiska och finska som nämndes. En romsk kvinna berättade om sina svårigheter att fylla i blanketter och göra ansökningar på myndighetssvenska. Hon menade att socialtjänsten ibland ställde för höga krav på de romska kvinnorna ”*de sätter måttena så högt att hon kommer att falla*”. Flera samiska kvinnor menade också att det varit problematiskt att samtala på svenska om allt det svåra som hänt när samiska var deras första språk.

Både de samiska och de romska kvinnorna vittnade om en oro för att deras egen grupp skulle få vetskap om att de gått till svenska myndigheter och berättat om att de blivit utsatta för våld. Några kvinnor bosatta i mindre samhällen berättade om hur de försökte dölja att de tillhörde en minoritetsgrupp för att undvika att bli igenkända eller föranleda ”skvaller” inom den egna gruppen. Flera av de samiska och romska kvinnorna kom också in på relationen och respekten för familjen. De talade om rädslan för att skada sin egen familjs heder, eller om rädslan för mannens familj om de skulle välja att lämna sin make. Några samiska kvinnor beskrev en kultur som innebar att man inte fick prata om våldet och dess konsekvenser och där känslor hölls tillbaka, ”*man får inte visa ledsenhet eller att man gråter*”.

De romska och samiska kvinnornas berättelser illustrerar den historiska diskriminering som dessa grupper utsatts för och de visade på en mycket liten tillit till statens myndighetsutövning. Flera av de romska kvinnorna berättade om hur de undvek kontakt

med polisen på grund av sina tidigare erfarenheter. Informanterna gav också exempel på hur myndighetspersoner fortfarande ger uttryck för fördomar genom yttranden som ”*du får skylla dig själv*” när en romsk kvinna blir utsatt för våld och söker hjälp. Ur ett internationellt perspektiv är diskrimineringen och assimileringen av romer från bland annat myndigheters sida fortfarande ett pågående och mycket aktuellt problem. Både de samiska och de romska kvinnorna angav att dessa erfarenheter medfört att de valt att inte anmäla sin man för våldsbrott. En samisk kvinna berättade att ”*i den samiska världen ska man inte ha kontakt med svenska myndigheter helt enkelt*”. Flera av intervjuerna med de samiska kvinnorna beskriver hur det finns ett ”vi och dom” - tänkande mellan ”svenskar” och ”samer”. En kvinna menade att ”svenskarna” ser ned på den samiska kulturen och att vissa samer själva skäms över att vara same. ”*Majoritetsfolket de vinner ju så klart medan vi i minoriteten får stryka på foten och orkar inte ens kämpa*” sa en kvinna om den kulturhistoriska ”ryggsäck” som beskrevs som närvarande än i dag.

Romer

De specifika krav som de romska informanterna framförde för att förbättra den rådande situationen rörde framför allt behovet av utbildning och samverkan.

- Utbildning bör anordnas för socialtjänst, hälso- och sjukvård, skola och polis om olika romska familjeförhållanden, kulturella koder och betydelsen av språk. Informanterna föreslår att det utförs tillsammans med företrädare för de romska grupperna.
- Kvinnor ska ha rätt att välja ombud vid rättsliga processer.
- Samverkan mellan romernas organisationer och myndigheter bör utvecklas.

Diskriminering av romer i Sverige

År 1999 erkändes romerna som en av de fem nationella minoriteterna och romani chib som ett av de nationella minoritetsspråken (Regeringens proposition, 1998/1999). Men fortfarande befinner sig många romer i Sverige i en mycket utsatt situation. Enligt rapporten *Diskriminering av romer i Sverige* från Diskrimineringsombudsmannen (DO) (2004) upplever majoriteten av romer i en enkätundersökning att Sverige är ett rasistiskt land som är fientligt inställt till romer. Många känner sig diskriminerade inom olika samhällsområden och upplever att de kategoriseras utifrån stereotypa föreställningar om romer som en problematisk grupp. I undersökningen framkommer vidare att romer i stor utsträckning saknar förtroende för myndigheter. Nära 80 procent saknade förtroende för socialtjänsten, över 70 procent för polisen, över 60 procent för domstolarna och över 40 procent för sjukvården. Mer än hälften av de tillfrågade romerna valde att dölja sin identitet vid kontakter med till exempel skola och arbetsförmedlingen. I rapporten framkom inga signifikanta skillnader mellan romska kvinnors och mäns upplevelse av diskriminering i samhället (Forsberg & Lakatos 2003). Resultatet från denna intervjustudie stämmer tämligen väl överens med DO:s rapport. De romska kvinnorna var exempelvis den grupp som hade minst förtroende för polisen.

Romerna i Sverige är uppdelade i fem olika grupper som lever efter skilda traditioner med varierande bakgrunder. Många romer har levt i Sverige sedan 1500-talet, medan andra invandrat under 1990-talet. Att vara romsk kvinna kan därför innebära en mängd olika saker för olika kvinnor, dock finns det några gemensamma drag.

Det finns risk för marginalisering och utanförskap även inom den romska gruppen. Den traditionella, romska familjestrukturen karakteriseras av ett hierarkiskt, kollektivt mönster där kvinnan är underordnad mannen och de yngsta kvinnorna är längst ned i hierarkin. Livet innehåller många regler, vilka också är hierarkiska och de yngsta kvinnorna har flest regler att följa. Om reglerna bryts är det lätt att hamna utanför det romska kollektivet (Carcia-Campayo & Alda, 2007; Lahti & Mattsson, 2001). Den romska kvinnan, framför allt den yngre, är alltså utsatt inte bara på grund av att hon tillhör en etnisk minoritet utan också på grund av sitt kön.

Samer

De utsagor som kvinnorna i den här intervjustudien gett uttryck för stämmer väl med deras historiska bakgrund⁶. En kvinna berättade hur hon anser att socialtjänsten är styrd utifrån svenska värderingar som inte tar hänsyn till de samiska förutsättningarna (med renskötsel). Hon menade att bedömningarna görs utifrån andra kriterier och värderingar än de samiska. Några andra kvinnor uttryckte en besvikelse över att inte få tala samiska under sina samarbetsamtal. I intervjuerna kom det även upp synpunkter och förslag på utvecklingsområden. I korthet ansåg de samiska kvinnorna att det behövs:

- tillgång till personal som talar samiska om behov finns (speciellt i förvaltningsområdena)
- fördjupande kunskaper hos socialtjänsten (i vissa regioner) om hur renägande och samebyar fungerar och vilka konsekvenser detta kan få för kvinnan vid en skilsmässa
- attitydförändring hos myndighetspersonal

Sametinget satsar på jämställdhet

Att tillhöra den samiska ursprungsbefolkningen i Sverige innebär mycket olika saker för olika samer. Renskötsel och det samiska språket är viktiga faktorer för vissa samiska grupper men inte för alla. Inom Sametinget arbetar man idag aktivt med jämställdhetsarbete och sedan valet 2009 är den kvinnliga representationen i tinget 15 av totalt 31 mandat. Sara Larsson, tidigare ansvarig för jämställdhetsfrågor i Sametingets styrelse, är nu ordförande för Sametinget. Kring samiska kvinnors levnadsförhållanden och specifikt utsattheten för mäns våld finns det dock lite forskning att stödja sig mot (Amft, 2000; Olofsson, 2004). Situationen för samiska kvinnor bör tas på allvar inom forskningen.

Sverigefinnar, tornedalingar och judar

Den sverigefinska och tornedalska gruppen har mest uttryckt behov som rör rätten till sitt språk. Det har inte framkommit några andra behov som har att göra med den etniska tillhörigheten. Att få tala sitt modersmål med myndighetspersoner och få hemspråksundervisning är dock viktiga behov som borde tillgodoses, speciellt inom förvaltningsområdena. En annan aspekt som flera av dessa kvinnor berättade om är att deras män ofta var svenskar eller har en annan etnisk tillhörighet än dem själva. Mannen beskrevs ha ett större kontaktnät och en familj på orten vilket enligt kvinnorna ibland kom att

⁶ För mer information om samernas kultur och relation med den svenska staten, se rapportens bakgrundsavsnitt under De nationella minoriteterna.

stärka hans position i jämförelse med kvinnorna som hade sin familj i Finland. Detta beskrevs skapa en utsatthet speciellt vid skilsmässor för de sverigefinska kvinnorna.

När det gäller den judiska gruppen är det svårt att dra några slutsatser i den här rapporten. Gruppen anses vara mycket väl integrerad i det svenska majoritetssamhället och i allmänhet har man inom den judiska gruppen stort förtroende för polisen (Dencik och Marosi, 2010). Enligt den judiska kvinnorörelsens företrädare Blu Greenberg (1978) har judiska kvinnor behandlats väl, eftersom de kulturella värderingarna inte tillåter något annat. Greenberg menar att kvinnorna är nöjda med sina roller, både religiöst och socialt. I den judiska församlingen finns dock kuratorer som vittnar om att det har förekommit enstaka fall av våld genom åren. Mäns våld mot kvinnor är ingen prioriterad fråga och om detta beror på tabun eller på låg prevalens är alltså omöjligt att säga utifrån denna intervjustudie.

Reflektion över materialet

Det finns en fara i att se kvinnor som en homogen grupp (de los Reyes & Mulinari, 2005). Vissa erfarenheter följer visserligen med könen men det är olyckligt att betrakta kvinnor (eller män) som en statisk grupp då synen på vad det är att vara en kvinna eller man är mycket föränderlig. Den är också kulturellt betingad och förändras över tid. I det här materialet har det dock refererats till "kvinnorna" eller till de "samiska kvinnorna" och så vidare för att sammanfatta och föra fram de viktigaste resultaten. Vi har försökt att undvika generaliseringar, men för att kunna säga något om *tendenser* i en viss riktning på gruppnivå har det blivit nödvändigt att göra vissa grupperingar. Uppdraget är också utformat för att påvisa skillnader och likheter mellan de nationella minoritetsgrupperna och majoritetssamhället. Exemplet nedan speglar problematiken. Det är inte människorna man ska generalisera kring utan de sociala processer som har generaliserande effekter.

"The researcher's goal in doing institutional ethnography is not to generalize about the people under study but to identify and explain social processes that have generalizing effects." (Social problems, 2006).

Det kan också vara farligt att generalisera genom att gruppera människor efter gemensamma nämnare som till exempel etnicitet eller sexualitet och sedan förutsätta att medlemmarna i gruppen generellt har mera gemensamt med varandra än med andra människor på grund av sin etnicitet. En grupp är inte konstant och det finns alltid variationer inom gruppen. Ett sätt att försöka motverka denna indelning är att synliggöra vilka makthierarkier (kön, klass, ålder osv.) som finns representerade inom gruppen och sedan se hur dessa kategorier samverkar (Lykke, 2006). Att tala om romer, samer och tordedalingar är att gruppera människor utifrån etnisk tillhörighet. Att tala om våldsutsatta kvinnor är framför allt en indelning utifrån kön. De två kategorier som fått mest utrymme i uppdraget är alltså etnicitet och kön. Vilka skillnader mellan och inom grupperna kan det finnas i fråga om utbildningsgrad, ålder, regional spridning och hälsotillstånd?

I det här materialet är det viktigt att inte fastna i indelningen etnicitet. Hur de intervjuade kvinnorna hanterar sina utsatta positioner har många gånger mer att göra med deras sociala nätverk, ekonomiska situation och hälsa än deras etniska tillhörighet. Ett

exempel på hur makthierarkier kan förstärka varandra är de fall där kvinnorna själva berättat om en dubbel utsatthet. De är utsatta för våld av sin man samtidigt som de är i underläge i situationen som hjälpsökande, på grund av samhällets fördomar mot eller misstro till misshandlade kvinnor. I vissa fall har kvinnorna även upplevt att de inte kan lämna sina våldsutövande män på grund av hedersproblematik eller tradition inom familjen. Kvinnor från vissa minoritetsgrupper blir därför dubbelt bestraffade: de blir utfrysta från hela familjen samtidigt som de inte har en naturlig plats i majoritetssamhället.

Problematiken ovan kan dock få ett annat utfall om kvinnan har utbildning och egen försörjning. Om man bor i en småstad i Norrland eller mitt i centrala Stockholm kan också påverka hurvida det är möjligt att lämna sin make och fortsätta leva anonymt utan att bli utsatt för ”skvaller” eller bli igenkänd. Det intersektionella perspektivet är viktigt att ha med sig i denna typ av undersökning, där bland annat historia, kön och etnicitet är betydande inslag. I den här rapporten har vi dock inte gått längre i analysarbetet än att sammanställa och reflektera över materialet. Mer arbete kan med fördel göras i regeringsuppdragets nästa fas.

Slutligen måste sägas att de skilda nationella minoritetsgrupperna har olika tillgång till både makt och inflytande i samhället. Minoriteterna är underordnade majoritetssamhället och ju mer ”kulturen” och traditioner avviker ifrån det odefinierbara ”svenska”, desto lägre status och politiskt inflytande får gruppen (Tinghög, 2009). Diskriminering kan bli en konsekvens när bland annat svenska myndighetspersoner inte ifrågasätter sin egen etniska tillhörighet (och klasstillhörighet) och dess värdegrund i beslutsfattandet. Som myndighetsperson behöver man inte vara expert på olika kulturer, men det är viktigt att ha en förståelse för att alla människor (inklusive svenskar) representerar en kultur som är föränderlig över tid (personlig kommunikation Kenneth Ritzén, Uppsala kommun).

Sammanfattande slutsatser av intervjustudien

Det genomfördes 24 stycken djupinterjuver med våldutsatta kvinnor som tillhör de nationella minoriteterna. Den judiska gruppen är inte representativ i urvalet och finns inte direkt representerad i tolkningar och analys. De skilda nationella minoritetsgrupperna har också olika tillgång till makt och inflytande i samhället. Minoriteterna är underordnade majoritetssamhället vilket är viktigt att komma ihåg när man tolkar kvinnornas berättelser. Intervjustudiens viktigaste resultat är att de problem som kvinnor tillhörande de nationella minoriteterna upplever i form av bemötande från myndighetspersoner i stort verkar stämma med kvinnor tillhörande majoritetsbefolkningen. Det finns dock aspekter där möten mellan myndighetspersoner och kvinnorna tillhörande de nationella minoriteterna har påverkats av kvinnans etniska tillhörighet.

Ett bemötande har alltid en avsändare och en mottagare. Våldutsatta kvinnor som söker stöd hos olika myndigheter går in i mötet med vissa förväntningar på utfallet. En majoritet av de intervjuade kvinnorna talade om en någorlunda stor tilltro till myndighetssverige innan de själva var tvungna att söka stöd och hjälp. Utfallet har varierat stort och även inom de områden som kritiserats stort i undersökningen har informanterna även talat om enskilda handläggare som gjort ett mycket kvalificerat jobb

med gott bemötande. Det är viktigt att ha med sig. Den instans som samtliga kvinnor från de nationella minoritetsgrupperna har kritiserat mest genomgående är socialtjänsten. När det gäller polisen, rättsväsendet, skolan och hälso- och sjukvården går meningarna isär och det finns stora variationer av upplevelser.

Det som visade sig vara gemensamt mellan grupperna är kritiken mot socialtjänstens kunskaper om mäns våld mot kvinnor och brister i bemötande. Informanternas tillit till socialtjänsten kan sägas ha minskat i samband med handläggningen, flera kvinnor beskrev en rädsla för att berätta om vad som hade hänt och en oro för att informationen skulle sprida sig till obehöriga eller inom den egna minoritetsgruppen. Vissa kvinnor beskrev hur de var rädda att bli ”stämplade” av personalen pga. av olika funktionsnedsättningar, arbetslöshet och sjukdom. En majoritet av kvinnorna beskrev en oro över att förlora sina barn som ett resultat av ett misslyckat möte med socialtjänsten.

När det kommer till möten med polisen har det visat sig att de flesta brotten kvinnorna varit utsatta för inte har blivit anmälda. Ungefär hälften av kvinnorna har anmält ett eller flera brott till polisen. De som valt att inte göra det berättade om en rädsla för vad anmälningen kunde leda till i form av konsekvenser för familj och barn, men också om en rädsla för själva myndighetsutövaren. När det kommer till erfarenheterna av rättsväsendet (advokater, länsrätten och tingsrätten) fanns både positiva och negativa erfarenheter dokumenterade. Bemötandet verkade variera.

Upplevelserna av sjukvården varierar i hög grad och ibland var det dålig samverkan mellan de inblandade myndigheterna som gjorde att intrycket blev negativt. Det framgår också att vissa kvinnor undvek att söka hjälp hos sjukvården på grund av sin självupplevelse av skam. Ett problem som återkom var att personalen inte alltid upplevdes se kvinnans utsatthet för återkommande våld eller vågade fråga om familjesituationen och relationen till partnern.

Kvinnornas erfarenheter av skolan omtalades inte direkt i termer av negativt eller positivt bemötande utan uttalanden gentemot skolan och skolväsendet var av en mer emotionell karaktär. Det kommer exempel där samer särbehandlats inom den så kallade Nomadskolan och även andra exempel som belyser vissa romers frånvaro från skolgång.

I intervjuerna framkom många positiva synpunkter om kvinnojourernas arbete. Det beskrevs som en positiv upplevelse att få en fristad med tillgång till både praktisk hjälp och psykiskt stöd. Drygt hälften av de intervjuade kvinnorna uppgav att de besökt en kvinnojour. Det finns en romsk och en sverigefinsk kvinnojour. Just betydelsen av att få tala sitt eget språk var en viktig aspekt som återkom i en majoritet av intervjuerna. Det är främst samiska och finska som nämns. Andra likheter mellan de romska kvinnornas utsagor jämfört med de samiska är att de båda hade historiska erfarenheter av dåliga relationer med den svenska staten där diskriminering och assimilering var ett faktum. Detta historiska arv har gjort att tilliten hos vissa av kvinnorna var relativt liten.

Nästa steg

Regeringsuppdraget är indelat i två faser där den första fasen (denna rapport) handlar om att sammanställa kunskap om bemötande och myndigheternas kunskaper om kvinnor från de nationella minoriteterna som blivit utsatta för våld. Inför uppdragets andra fas, som ska presenteras 31 mars 2011, ska Statens folkhälsoinstitut redovisa en genomförandeplan för fortsatt utveckling av området baserat på de kunskaper som kommit fram under den första fasen.

Fas två i samverkan med minoriteternas organisationer

Ett flertal förslag på förbättringsområden som är centrala för det fortsatta arbetet har framlagts löpande i rapporten. Vi vill poängtera att nästa fas bör bygga på en samverkan med de nationella minoriteternas organisationer. Vi anser att en god förankring och diskussion med företrädarna för de nationella minoriteterna är avgörande för att kunna inventera och genomföra utvecklingsåtgärder. Ett första steg för fas två är därför att under början av 2010 bjuda in till en konferens/workshop för att diskutera rapportens resultat och sedan öppna upp för reflektioner. Vi önskar stämma av rapportens resultat och förslag för att sedan inventera behovet av stödsatser. Regeringsuppdragets avsatta medel för 2010 är avsedda att bekosta några olika projekt i samverkan med organisationerna.

Konkreta förslag - utbildning, stöd och samverkan

I den här rapporten har det också framkommit flera konkreta förslag på utvecklingsområden baserat på rapportens enkät samt intervjustudie.

I både enkätstudien och intervjustudien framkom det att de personer som möter kvinnor som varit utsatta för våld har bristande kunskaper om våldets mekanismer. I enkäten uppgav ett flertal av de svarande att de önskar utbildning både om de nationella minoriteternas livsvillkor men också om andra våldsutsatta minoriteter. I intervjuerna blev det tydligt att vissa myndighetspersoner förklarade själva våldet med kvinnans etniska tillhörighet och inte främst såg till kvinnans utsatthet för våld. I enkätstudien framhöll många myndighetspersoner att de behandlar alla lika oavsett etnisk tillhörighet, men detta verkar inte stämma överens med kvinnornas utsagor. Vikten av att motverka fördomar och respektlöshet nämndes flera gånger i båda undersökningarna som viktiga åtgärder. Statens folkhälsoinstituts förslag till utveckling kommer därför att handla om utbildning i frågor som berör bemötande och etnisk mångfald för myndighetspersonal inom socialtjänst men även rättsväsende, polis och sjukvård. Det bör också tillkomma mer kunskaper om hur man undviker diskriminering och motverkar fördomar i myndighetsutövandet. Kompetensen hos socialtjänsten om mäns våld mot kvinnor bör fördjupas i samband med att Socialstyrelsen kommer ut med sin nya handbok och riktlinjer under 2010.

Ett annat tydligt utvecklingsområde är att synliggöra de nationella minoriteternas status i Sverige gällande språk och kultur. I enkätstudien påvisades detta dels genom att mer än hälften inte besvarade enkäten, dels genom att många svarande ansåg att dessa grupper inte utmärker sig bland andra minoritetsgrupper. I intervjustudien framkom det bland

annat att kvinnorna inte alltid fått stöd på sitt eget språk trots att de har rätt till det. Myndighetspersoner verkar generellt inte känna till vilka de nationella minoriteterna är eller vilka rättigheter de har. Detta ansvar att informera ska inte enbart åligga individen eller intresseorganisationer utan måste prioriteras även på myndighets- och regeringsnivå.

Vidare ses ett stort behov av att utveckla samverkan mellan de organ som berörs när kvinnor utsätts för mäns våld i nära relationer. Nätverk mellan kvinnojourer, socialtjänster, polis och sjukvård finns på vissa platser i landet men kan med fördel utvecklas. I enkätstudien kommer samverkan fram som ett förslag preventivt arbete för att motverka våld. Vissa kvinnor i intervjustudien menar också att myndighetspersonerna inte har kunnat informera om vilka olika handlingsalternativ det finns. Kvinnojourerna beskrevs agera separat från socialtjänsten när ett tidigt samarbete hade kunnat underlätta situationen för den våldsutsatta kvinnan. Det framkommer även i den här rapporten att det inte enbart handlar om samverkan mellan myndigheter utan att en central åtgärd kan vara att kontakta företrädare för det civila samhället (föreningar, ideella organisationer och liknande), eller olika minoritetsföreträdare för utbildningsinsatser. Om samverkan fungerar på ett mer genomarbetat sätt kommer det bli enklare för de kvinnor som söker stöd att veta vart de ska gå för att söka vilken typ av stöd. Myndighetspersonerna kan även bättre informera om de andra organisationernas verksamheter vilket ger kvinnorna bättre förutsättningar att välja tillvägagångssätt och handlingsalternativ. Anmälningfrekvensen av brott i nära relationer kan möjligen komma att öka om utsatta kvinnor får rätt och samlat stöd vid kontakter med polis eller sjukvård.

Slutligen ser vi ett behov av att stödja utvecklingen av de specialiserade kvinnojoursverksamheterna som finns för romer och sverigefinnar. I intervjustudien samt i kontakter med företrädare för minoritetsorganisationer och Sametinget har det visat sig att särskilt riktade insatser behövs för att stärka dessa grupper av våldsutsatta kvinnor. Det är av stor vikt att få tala sitt eget språk i mötet med en jour. Detta innebär inte att dessa grupper skulle ha större behov av riktade verksamheter än andra minoritetsgrupper i Sverige, men dessa omfattar i nuläget stora grupper av kvinnor vars rättigheter är skyddade i ramkonventionen. Ytterligare ett sätt att stödja kvinnojoursverksamheten är att snarast öppna upp för en diskussion om särskilda stödlinjer för kvinnor med romsk och samisk tillhörighet. Det har också visat sig att det finns förhållandevis lite forskning om mäns våld mot kvinnor inom de nationella minoriteterna, trots att flera andra områden är något mer utforskade för exempelvis samerna.

Att bidra till jämställdhetsarbete generellt inom olika organisationer är även ett sätt att verka primärpreventivt. Statens folkhälsoinstitut ser mycket positivt på att Sametinget fortsätter utveckla sitt arbete för att synliggöra och stärka de samiska kvinnornas delaktighet och inflytande i samhället. Liknande initiativ gällande de sverigefinska, tonedaliska och romska kvinnorna borde med fördel kunna initieras under år 2010.

En reflektion kring den här rapporten är att analysen av intervjuerna skulle kunna utvecklas ytterligare. Med fördel kan man gå in djupare med en genusteoretisk ansats och ett intersektionellt perspektiv för att få ut mer av intervjumaterialet och höja diskussionen till en mer reflekterande nivå. Vi föreslår att en sådan analys även ingår i fas två.

Referenser

- Achim, V. (2004). *The Roma in Romanian history*. Budapest: Central European University Press.
- Aléx, L., Hammarström, A., Norberg, A. & Lundman, B. (2006). Balancing within various discourses - the art of being old and living as a Sami woman. *Health Care for Women International*, 27(10), 873–892.
- Aléx, L. (2007). Äldre människors berättelser om att bli och vara gammal tolkade utifrån genus- och etnicitetsperspektiv. Doktorsavhandling, Umeå universitet, Umeå. Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-974>
- Amft, A. (2000). *Sápmi i förändringens tid. En studie av svenska samers levnadsvillkor under 1900-talet ur ett genus och etnicitetsperspektiv*. Doktorsavhandling, Umeå universitet, Umeå.
- Arnstberg, K-O. (1998). *Svenskar och zigenare: en etnologisk studie av samspelet över en kulturell gräns*. Stockholm: Carlssons bokförlag.
- Barusch, A. & TenBarge, C. (2003). Indigenous elders in rural America. *Journal of Gerontological Social Work*, 41, 121–136.
- Biale, R. (1984). *Women & Jewish Law. An exploration of Women's Issues in Halakhic Sources*. New York: Schocken Books 1984.
- Brottsförebyggande rådet. (2008). *Polisens utredningar av våld mot kvinnor i nära relationer* (Rapport, 2008:25). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet. (2009). *Våld mot kvinnor och män i nära relationer: Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakter med rättsväsendet* (Rapport 2009:12). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Cahn, C. & Guild, E. (2008). *Recent migration of Roma in Europe*. OSCE High Commissioner on National Minorities. Commissioner for Human Rights.
- Carcia-Campayo, J. & Alda M. (2007). *Illness behaviour and cultural characteristics of the gypsy population in Spain*. *Actas Esp Psiquiatr* 35(1): 59–66.
- Centre for reproductive rights in New York and centre for civil and human rights of Poradna. (2003). *Body and soul: Forced sterilization and other assaults on Roma reproductive freedom in Slovakia*. New York: Centre for Reproductive Rights.
- Christensen, T. (2002). *Skogsfinner og finnskoger*. Oslo: Eget forlag.
- Coates, K.S. (2004). *A global history of indigenous people. Struggle and survival*. Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.
- Cullblom, E. (1989). *Den tidiga invandrarundervisningen i Eskilstuna: kort historik baserad på intervjuer och arkivstudier*. Luleå: Högskolan.
- Cullblom, E. (1994). *Värdera eller värderas: empirisk studie i självuppfattning bland tornedalingar*. Licentiatavhandling, Umeå universitet, Umeå.
- Cullblom, E. (1996). *Män styr och kvinnor flyr Tornedalen: kvinnliga strategier i en värld av manlig maktdominans*. Luleå: Länsstyrelsen i Norrbottens län.
- Dalhgren, L., Emmelin, M. & Winqvist, A. (2007). *Qualitative methodology for international public health*. Umeå: Umeå universitet.
- de los Reyes, P., Molina, I. & Mulinari, D. (2003). *Maktens (o)lika förklädnader*. Stockholm: Atlas.
- de los Reyes, P. & Mulinari D. (2005). *Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Lund: Liber.

- Delegationen för romska frågor. (2006). Svenska Offentliga utredningar Ju 2006:10. Stockholm: Regeringskansliet.
- Dencik, L. (2007). *Judendom i Sverige – en sociologisk belysning*. Uppsala: Swedish Science Press.
- Dencik, L. (2008). Intermarriages in Scandinavia. On marriages between Jews and Non-Jews in Sweden, Finland and Norway. I M. A. Ehrlich (red.) *Encyclopedia of the Jewish Diaspora – Origin, Experiences and Culture*. Santa Barbara, Kalifornien: ABC-CLIO.
- Dencik, L. (2009). Diasporans dialektik. Om konsten att vara judisk i den svenska moderniteten. *Socialvetenskaplig Tidskrift*, (3–4).
- Dencik, L. & Marosi, K. (2007). *Judiskt liv i Sverige – identitet, levnadsvanor och attityder bland medlemmarna i de judiska församlingarna i Sverige vid ingången till 2000-talet*. Judiska centralrådet i Sverige.
- Dencik, L. & Marosi, K. (2010). *Hälsotillståndet inom den judiska gruppen i Sverige. Resultat från Folkhälsoinstitutets surveyundersökning 2009*. Judiska centralrådet i Sverige.
- Diskrimineringsombudsmannen. (2004). *Diskriminering av romer i Sverige: rapport från DO:s projekt åren 2002 och 2003 om åtgärder för att förebygga och motverka etnisk diskriminering av romer*. Stockholm: Diskrimineringsombudsmannen.
- Ds 1994:97. *Finska i Sverige. Ett inhemskt språk*. Stockholm: Fritzes.
- Elenius, L. & Ekenberg, S. (2002). *Minoritetsspråk och myndighetskontakt: Flerspråkighet bland användare av samiska, meänkieli och finska i Norrbottens län efter minoritetslagarnas tillkomst 2000*. Luleå: Centrum för utbildning och forskning inom samhällsvetenskap (CUFS).
- Elenius, L. (2001). *Både finsk och svensk: modernisering, nationalism och språkförändring i Tornedalen 1850–1939*. Doktorsavhandling, Umeå universitet, Umeå.
- Elenius, L. (2003). Språkstrategier bland tornedalingar och samer i norra Sverige under 1900-talet. *Kvinnoforskningsnytt* (2–3), 3–12.
- Elenius, L. (2005). Ett uthålligt språk: genomförande av lagarna om användning av minoritetsspråk i förvaltningsområdena i Norrbottens län åren 2000–2004. *Nationella minoriteter och minoritetsspråk*. Stockholm: Sveriges riksdag.
- Fonseca, I. (1995). *Begrav mig stående. Zigenarna och deras resa*. Stockholm: Ordfront Förlag.
- Förenta nationerna. (1993). *FN:s deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor*.
- Franzén, E. (2008). Samernas rättigheter är inte Norrlandsfråga. Urfolk temat för MR-dagar i Luleå. *Amnesty Press* (1–4).
- Graneheim, U.H. & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, Feb; 24(2), 105–12.
- Greenberg, B. (1978). Judaism and Feminism. I E. Koltun (red.) *The Jewish Woman. New Perspectives*. New York: Schocken Books, s. 180.
- Grönfors, R. (2009). *Romska kvinnors situation i dag*. Hämtad 2009-12-15, från <http://www.romskakvinnoforum.dinstudio.se>
- Haifa Women's Crisis Shelter. Hämtad 2009-12-15, från <http://breitman.homestead.com/hwcs/english.html/#overview>
- Hancock, I. (2002). *We are the Romani people: Ame sam e Romane dzene*. Interface Collection. Centre de recherches tsiganes. Hatfield: University of Hertfordshire Press.
- Hassler Forsberg, A. & Lakatos, A. (2003). *Romernas upplevelse av diskriminering i Sverige*. C-uppsats, Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet, Stockholm.
- Hassler, S. (2005). *The health conditions in the Sami population of Sweden 1961–2002*. Doktorsavhandling, Umeå universitet, Umeå.

- Hassler, S., Sjölander, P., Barnekow-Bergkvist, M. & Kadesjö, A. (2001). Cancer risk in the reindeer breeding Saami population of Sweden, 1961-1997. *European Journal of Epidemiology*, 17, 969-76.
- Hassler, S., Sjölander, P., Johansson, R., Grönberg, H. & Damber, L. (2004). Fatal accidents and suicide among reindeer-herding Sami in Sweden. *International Journal of Circumpolar Health*, 63 Suppl 2, 384-8.
- Hyltenstam, K. & Tuomela, V. (2001). [1:a tryck 1996]. Hemspråksundervisningen. I K. Hyltenstam (red.). *Tvåspråkighet med förhinder? Invandrar- och minoritetsundervisning i Sverige* (9-109). Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, K. (1993). Samiska kvinnor går ihop mot det dubbla förtrycket. *Morgonbris*, 2.
- Johansson, L.M. (1997). *Migration, mental health and suicide: an epidemiological, psychiatric and cross-cultural study*. Doktorsavhandling, Karolinska institutet, Stockholm. Hämtad från <http://diss.kib.ki.se/1997/91-628-2641-7/>
- Johansson, S., Lundgren, N-G. & Reinholdt, S. (2008). *Paradoxen Haparanda: ett gränsfall*. Institutionen för industriell ekonomi och samhällsvetenskap, Luleå tekniska universitet, Luleå.
- Kenrick, D. (1998). *Historical Dictionary of the Gypsies (Romanies)*. Lanham: The Scarecrow Press.
- Kenttä, M. & Weinz, E. (1968). *Läroutbildningen och den finsktalande befolkningen i Norrbotten: utredning verkställd på uppdrag av Skolöverstyrelsen*. Stockholm: Skolöverstyrelsen.
- Kuosmanen, J. (2001). *Finnkampen: en studie av finska mäns liv och sociala karriärer i Sverige*. Doktorsavhandling, Göteborgs universitet, Göteborg. Hämtad från <http://hdl.handle.net/2077/9598>
- Kvenangen, P. (1996). *Samernas historia*. Jokkmokk: Sameskolstyrelsen.
- Kvernmo, S. (2004). Mental health of Sami youth. *International Journal of Circumpolar Health*, 63(3), 221-34.
- Kvernmo, S. & Heyerdahl, S. (2004). Ethnic identity and acculturation attitudes among indigenous Norwegian Sami and ethnocultural Kven adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 19(5), 512-32.
- Lainio, J. (red.) (1996). *Finnarnas historia i Sverige 3*. Helsingfors: SHS/NM.
- Lainio, J. & Wande, E. (1996). Finskan i utbildningsväsendet och sverigefinnarnas utbildning i Sverige. I J. Lainio (red.), *Finnarnas historia i Sverige 3* (s. 322 ff). Helsingfors: SHS/NM.
- Laula, E. (2003). [originalutgåva 1904]. *Inför lif eller död?: sanningsord i de lappska förhållandena*. Östersund: Gaaltije.
- Lehti, A. & Mattsson, B. (2001). Health, attitude to care and pattern of attendance among gypsy women – a general practice perspective. *Family Practice*, 18, 445-8.
- Lindholm, G.A. (1995). *Vägarnas folk: de resande och deras livsvärld*. Skrifter från Etnologiska föreningen i Västsverige 19. Göteborg: Etnologiska föreningen i Västsverige.
- Lukkarinen Kvist, M. (2006). *Tiden har haft sin gång: hem och tillhörighet bland sverigefinnar i Mälardalen*. Doktorsavhandling, Linköpings universitet, Linköping.
- Lykke, N. (2006). Intersektionalitet på svenska. I B. Axelsson & J. Fornäs (red.), *Kulturstudier i Sverige* (s. 131-49). Lund: Studentlitteratur.
- Magnusson, Å. (2006). Historien utställd. I K-G. Karlsson, E. H. Ulvros & U. Zander (red.), *Historieforskning på nya vägar*. Lund: Nordic Academic Press.
- Molina, I. (2004). Intersubjektivitet och intersektionalitet för en subversiv antirasistisk feminism. *Sociologisk forskning*, 3, 19-24.

- Montesino Parra, N. (2002). *Zigenarfrågan. Intervention och romantik*. Doktorsavhandling, Lunds universitet, Lund.
- Motion 1999/2000:K11 med anledning av prop. 1998/99:143 Nationella minoriteter i Sverige. (Samt remissvar från Sverigefinska riksförbundet, Samfundet Sverige-Finland, Högskoleverket, Stockholms universitet, Uppsala universitet.) Hämtad 2009-12-15, från http://www.riksdagen.se/webbnav/?nid=410&doktyp=mot&rm=1999/2000&bet=K11&dok_id=GN02K11
- Nationellt centrum för kvinnofrid. (2009). *Uppbyggnad av Kvinnofridslinjen*. Hämtad 2009-12-15, från www.nck.uu.se/node54
- Office of the Commissioner for Human Rights. (2005). *The Human Rights Situation of the Roma, Sinti, and Travellers in Europe*. Strasbourg: Europarådet.
- Okely, J. (1983). *The traveller-gypsies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Olofsson, E. (2004). *In search of a fulfilling identity in a modern world. Narratives of indigenous identities in Sweden and Canada*. Doktorsavhandling, Uppsala universitet, Uppsala.
- Pogrebin, L. C. (1992). *Deborah, Golda, and me. Being female and Jewish in America*. New York: Crown Publishers.
- Polisen. (2009). *Fakta om brott i nära relationer*. Hämtad 2009-12-15, från <http://www.polisen.se/sv/Om-polisen/Sa-arbetar-Polisen/Om-olika-brott/Brott-i-nara-relationer/Brott-i-nara-relationer>
- Regeringens proposition 1998/99:143, Nationella minoriteter i Sverige. Hämtad 2009-12-15, från http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?Media=Print&nid=37&dok_id=GM03143&rm=1998/99&bet=143
- Riksförbundet internationella romska och resande kvinnocenter. *Kvinnojour och RådgivningsCenter*. Hämtad 2009-12-15, från <http://www.romskakvinnoforum.dinstudio.se>
- Pikkarainen, H. Brodin B. (2008). *Diskriminering av nationella minoriteter inom utbildningsväsendet*. Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO). DO:s rapportserie 2008:2, Stockholm.
- Riseth, J. Å. (2001). *Land as a production factor for Sámi reindeer management* (No. HIN-rapport 2001-5). Miljöteknologi, Narviks högskola, Narvik.
- Rodell Olgac, C. (2006). *Den romska minoriteten i majoritetssamhällets skola. Från hot till möjlighet*. Doktorsavhandling, Lärarhögskolan i Stockholm, Stockholm.
- Sabbioni, J., Schaffer, K. & Smith, S. (1998). *Indigenous Australian voice: A reader*. London: Rutgers University Press.
- Sametinget. (2004). *Jämställdhetsprogram*. Hämtad 2009-12-15, från www.sametinget.se/1327
- SFS 1971:437 [omtryck SFS 1993:36]. *Rennäringslag*. Stockholm: Riksdagen.
- Silviken, A. (2008). Prevalence of suicidal behaviour among indigenous Sami in northern Norway. *International Journal of Circumpolar Health*, 68(3), 204–11.
- Sköld, P. (2008). *Människor i norr. Samisk forskning på nya vägar*. Centrum för samisk forskning, Umeå universitet, Umeå.
- Slunga, N. (1965). *Staten och den finskspråkiga befolkningen i Norrbotten* (Tornedalica nr 3). Luleå: Tornedalica.
- Smith, C. & Ward, G.K. (2000). *Indigenous cultures in an interconnected world*. Vancouver: UBC Press University of British Columbia.
- Socialstyrelsen. (2009). *Att uppfylla samhällsansvaret – Förbättrat kunskapsstöd när det gäller socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld*. Stockholm: Socialstyrelsen.

- Soininen, L. (2008). Mortality of the Sami in northern Finland 1979-2005. *International Journal of Circumpolar Health* 67(1), 43–55.
- SOU 2006:65. *Att ta ansvar för sina insatser – Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*. Stockholm: Fritzes.
- Sundström, H. (1984). *Bönder bryter mark*. Luleå.
- Svanberg, I & Tydén, M. (1990). Zigenare, tattare och svensk rashygien. I J-O. Johansen (red.), *Zigenarnas holocaust*. Stockholm: Stehag: Symposium.
- Sveriges Kommuner och Landsting. (2009). *Utveckling pågår – en kartläggning av kvinnofridsarbetet i kommuner, landsting och regioner*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.
- Swärdh, J. (2007). *Valdeltagande i Haparanda: socialt perspektiv och valdeltagande bland sverigefinnar i Haparanda*. C-uppsats, Institutionen för industriell ekonomi och samhällsvetenskap, Luleå tekniska universitet, Luleå.
- Taikon, K. (1970). *Zigenare*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Takman, J. (1976). *The gypsies in Sweden: A socio-medical study*. Doktorsavhandling, Uppsala universitet, Uppsala.
- Tan-Marti, M. (2009). *Exempel på myndighetsåtgärder genom historien*. Hämtad 2009-12-15, från <http://www.kultur.stockholm.se/default.asp?id=12744&ptid=>
- Tarkiainen, K. (1990). *Finnarnas historia i Sverige 1*. Helsingfors: SHS.
- Tarkiainen, K. (1993). *Finnarnas historia i Sverige 2*. Helsingfors: SHS/NM.
- Thesleff, A. (1904). *Zigenare*. Stockholm: Nordiska Museets Förlag.
- Tinghög, P. (2009). *Migration, stress and mental ill health. Post-migration factors and experiences in the Swedish context*. Doktorsavhandling, Linköpings universitet, Linköping.
- Tobin, G. & Lomfors, I. (1986). *The feminization of poverty among Jews*. Center for Modern Jewish Studies, Brandeis University.
- Uttjek, M. (2008). *Dorvu–Dårvvo–Dårvvuo–Jearsoe–Trygghet*. Sametinget, Kiruna. www.multietn.uu.se
- Wallerström, T. (1995). *Norrbottnen, Sverige och medeltiden. Problem kring makt och bosättning i en europeisk periferi. Del 1*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Weidman Schneider, S. (1985). *Jewish and Female*. New York: Simon & Schuster.
- Åhlund, A. (2002). *The spectre of ethnicity. Studies on ethnicity and society* (No. 2/02). Linköping: Department of Ethnic Studies.

Tack till

Utredare Rosi Hoffer har svarat för planering och genomförande av rapporten. Personer internt på Statens folkhälsoinstitut som stöttat arbetet har varit Jan Cedervärn, Saman Rashid, Ewa Jonsson, Stephen Hodge och Karin Melinder. Maria Baltzer har varit behjälplig i sammanställning och analys av intervjuerna.

Den externa referensgruppen har bestått av fyra experter vid Umeå universitet; Professor Anne Hammarström, Arja Lehti, Kerstin Edin, Lena Alex, Nationellt center för kvinnofrid; Annika Engström, Socialstyrelsen; Lotta Nilsson, Multietnisk forskning vid Uppsala universitet; Satu Gröndahl, Sveriges kommuner och landsting; Jenny Norén, Ungdomsstyrelsen; Karen Austin och Lisa Modeén, Rikspolisstyrelsen; Victoria Olsson-Löfstedt. I referensgruppen ingick även Anneli Thylén som planerat och genomfört samtliga intervjuer.

Bakgrundstexterna om de nationella minoriteterna är huvudsakligen skrivna av följande sakkunniga; Lars Elenius (sverigefinnar och tornedalingar), Arja Lehti (romer), Lars Dencik och Ingrid Lomis (judar) samt Lena Alex (samer).

Uppdraget har kontinuerligt granskats vetenskapligt av professor Anne Hammarström vid Umeå universitet. Slutgiltig vetenskaplig granskning av intervjustudien har genomförts av professor Maria Emmelin vid Umeå universitet.

Bilaga 1 - Enkät

Statens folkhälsoinstitut

Enkätens frågor handlar om kvinnor som är utsatta för våld i nära relationer och specifikt om kvinnor inom de nationella minoriteterna.

Definitionen "kvinnor som är utsatta för våld i nära relationer" har en vid innebörd där mäns våld mot kvinnor i nära relationer, hedersrelaterat våld, våld i samkönade relationer och barn som har blivit utsatta och/eller vittne till våld i nära relationer ingår.

Med begreppet våld menas psykiskt, fysiskt och sexuellt våld samt hot om våld.

Först ber vi dig svara på några frågor som gäller dig som fyller i enkäten, därefter avser frågorna er verksamhet.

1 För vilken verksamhet besvarar du enkäten?

- 1 Hälso- och sjukvård
- 2 Rättsväsendet
- 3 Socialtjänst
- 4 Skola
- 5 Annan:

2 På vilken nivå i verksamheten arbetar du som besvarar enkäten?

- 1 Strukturell nivå (kommer inte själv i direkt kontakt med kvinnor utsatta för våld)
- 2 Klientnivå (kommer själv i direkt kontakt med kvinnor utsatta för våld)
- 3 Både strukturell- och klientnivå
- 4 Annan

3 Är du som besvarar enkäten man eller kvinna?

- 1 Man
- 2 Kvinna

De följande frågorna handlar om ert arbete inom verksamheten generellt, därefter berör frågorna nationella minoriteter.

Svaren bör gälla den närmaste arbetsgruppen som har liknande arbetsuppgifter som dig som besvarar enkäten.

4 Arbetar ni på något sätt förebyggande (primär prevention¹) för att minska/stoppa våld mot kvinnor i nära relationer?

Flera svar får markeras

- 1 Ja, genom samverkan mellan myndigheter
- 1 Ja, genom att hålla kurser eller utbildningar (inom exempelvis personlig utveckling, självförsvar, maskulinitetsteori eller jämställdhet i skolan)
- 1 Ja, genom informationsspridning
- 1 Ja, genom jämställdhetsarbete
- 1 Ja, genom motiverande samtal
- 1 Ja, med pojk- eller mansgrupper
- 1 Ja, med tjej- eller kvinnogrupper
- 1 Ja, annat förebyggande arbete, ange vad:

- 2 Nej → **Gå till fråga 6**
- 3 Vet ej

5a Finns det någon handlingsplan/riktlinje i er verksamhet om hur ni ska arbeta med kvinnor som är utsatta för våld i nära relationer?

- 1 Ja, det finns en skriftlig handlingsplan/riktlinje
- 2 Ja, det finns en muntlig handlingsplan/riktlinje
- 3 Nej, det finns ingen specifik handlingsplan för denna grupp av kvinnor → **Gå till fråga 6**
- 4 Vet ej

5b Hur ofta används denna handlingsplan/riktlinje i ert arbete?

- 1 Alltid
- 2 Ofta
- 3 Ibland
- 4 Sällan
- 5 Aldrig
- 6 Vet ej

¹ Primär prevention är insatser som vänder sig till befolkningen generellt för att våld inte ska uppstå. Det handlar om att stoppa våldet i sig och minska antalet nya fall av våld mot kvinnor. (Källa: Utveckling pågår, Sveriges Kommuner och Landsting, 2009)

SVENSKA NATIONELLA MINORITETER

De följande frågorna handlar om bemötandet av personer från nationella minoriteter samt bemötandet av kvinnor från nationella minoritetsgrupper specifikt.

De i Sverige erkända fem nationella minoriteterna är judar, romer, samer, sverigefinländare och tornedalingar. De historiska minoritetsspråken är jiddisch, romani chib, samiska, finska och meänkieli. (Källa <http://www.regeringen.se/sb/d/9594>)

6 Finns det någon *specifik* handlingsplan/riktlinje i er verksamhet för hur ni ska arbeta med personer från nationella minoriteter som är utsatta för våld ?

- 1 Ja, det finns en skriftlig handlingsplan/riktlinje
- 2 Ja, det finns en muntlig handlingsplan/riktlinje
- 3 Nej, det finns ingen specifik handlingsplan för denna grupp
- 4 Vet ej

7a Finns det någon *specifik* handlingsplan/riktlinje i er verksamhet för hur ni ska arbeta med kvinnor från nationella minoriteter som är utsatta för våld i nära relationer?

- 1 Ja, det finns en skriftlig handlingsplan/riktlinje
- 2 Ja, det finns en muntlig handlingsplan/riktlinje
- 3 Nej, det finns ingen specifik handlingsplan för denna grupp av kvinnor
- 4 Vet ej

7b Tycker ni att det behövs en *specifik* handlingsplan/riktlinje för hur man ska arbeta med kvinnor från nationella minoriteter som är utsatta för våld i nära relationer?

- 1 Ja
- 2 Nej
- 3 Vet ej

8 Hur ofta har kvinnor tillhörande följande nationella minoriteter sökt stöd/vård/hjälp hos er det senaste året? Markera för varje alternativ nedan

	Ofta	Ibland	Sällan	Aldrig	Vet ej
Judar	☐	☐	☐	☐	☐
Romer	☐	☐	☐	☐	☐
Samer	☐	☐	☐	☐	☐
Sverigefinländare	☐	☐	☐	☐	☐
Tornedalingar	☐	☐	☐	☐	☐

9 Finns det någon grupp av personer med utländsk härkomst som ni möter ofta i arbetet med kvinnor som är utsatta för våld i nära relationer?

1 Ja, vilken/a grupp/er:

2 Nej

3 Vet ej

10 I ert arbete med kvinnor som är utsatta för våld i nära relationer, finns det någon aspekt som skiljer arbetet med kvinnor från nationella minoritetsgrupper från arbetet med andra kvinnor som är utsatta för våld i nära relationer?

Flera svar får markeras

1 Ja, det finns behov av tolk

1 Ja, det behövs annan juridiskt stöd och skydd

1 Ja, typen av vård skiljer sig

1 Ja, det krävs förmedling av en annan sorts kontakter (till kvinnojour eller andra myndigheter)

1 Annat:

2 Nej, det finns ingen skillnad i arbetet med kvinnor från nationella minoritetsgrupper från arbetet med kvinnor från majoritetsbefolkningen

11 Vilka av följande kompetenser har ni tillgång till i er organisation när det gäller arbetet med kvinnor från nationella minoritetsgrupper som är utsatta för våld i nära relationer?

(Alla sorts kompetenser från en eller flera grupper av de nationella minoriteterna är intressanta.)

Flera svar får markeras

1 Personalen talar minoritetsspråk som är relevant för de nationella minoritetsgrupperna

1 Personalen härstammar själv från någon av de nationella minoritetsgrupperna

1 Personalen har erfarenheter från tidigare arbete med de nationella minoritetsgrupperna

1 Personalen är utbildad inom området etnologi, sociologi, diskrimineringslagstiftningen eller annan minoritetsspecifik utbildning

1 Vi har haft intern fortbildning i denna fråga

1 Vi har inga specifika kompetenser för de nationella minoritetsgrupperna men köper/hyr in dessa vid behov

2 Vi har inga specifika kompetenser för de nationella minoritetsgrupperna

3 Vet ej

12 I vilken grad finns det tillgång till *specifik* kompetens hos de anställda i er verksamhet att arbeta med kvinnor från nationella minoritetsgrupper som är utsatta för våld i nära relationer?

- 1 I mycket hög grad
- 2 I hög grad
- 3 I liten grad
- 4 I mycket liten grad
- 5 Inte alls
- 6 Vet ej

13 Hur ofta bemöts (vid det första mötet) kvinnor från nationella minoritetsgrupper som är utsatta för våld i nära relationer av personal som talar kvinnans eget språk* inom er verksamhet?

**Gäller språken finska, meänkieli och samiska (vissa regioner)*

- 1 I stort sett alltid
- 2 Ofta
- 3 Ibland
- 4 Sällan
- 5 I stort sett aldrig
- 6 Vet ej

14 Kan ni ge ett exempel på ett bra möte eller insatser med personer från de nationella minoriteterna? *Skriv i rutan:*

- 1 Nej, det finns inga bra exempel
- 2 Vet ej

15 Kan ni ge ett exempel på ett mindre bra möte eller insatser med personer från de nationella minoriteterna? *Skriv i rutan:*

- 1 Nej, det finns inga mindre bra exempel
2 Vet ej

16 Behöver ni i er verksamhet något stöd (exempel utbildningar eller projektpengar) för att utveckla arbetet med kvinnor från nationella minoritetsgrupper som är utsatta för våld i nära relationer?

- 1 Ja
2 Nej → *Gå till fråga 18*
3 Vet ej → *Gå till fråga 18*

17 Vilken *typ* av stöd skulle ni behöva för att utveckla arbetet med kvinnor från nationella minoritetsgrupper som är utsatta för våld i nära relationer? *Skriv i rutan:*

18 Om ni har något ytterligare att tillägga som enkäten inte har fångat upp kan du skriva det här:

Fyll gärna i kontaktperson, arbetsplats och e-postadress för möjlighet till en djupare dialog i syfte att förbättra Statens folkhälsoinstituts arbete. Om kontaktuppgifter anges kommer dessa paras samman med svar på öppna frågor och lämnas över till Statens folkhälsoinstitut.

Namn:

Befattning:

Arbetsplats:

E-postadress:

Telefonnummer:

Tack för din medverkan!